

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв

Початковий курс історії образотворчого мистецтва

ПРОГРАМА
для художньої школи, художнього відділення
початкового спеціалізованого
мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр
навчальних закладів культури і мистецтв

ПОЧАТКОВИЙ КУРС ІСТОРІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма
для художньої школи, художнього відділення
початкового спеціалізованого
мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання)

Київ 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру
навчальних закладів культури і мистецтв України

ПОЧАТКОВИЙ КУРС ІСТОРІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма
для художньої школи, художнього відділення
початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи
естетичного виховання) – Вінниця: ПП НОВА КНИГА, 2007. – 60 с.

Укладачі: **М. М. Авдикович** – викладач дитячої школи мистецтв
м. Волочиська Хмельницької області
М. О. Авдикович – викладач дитячої школи мистецтв
м. Волочиська Хмельницької області

Редактор **Є. Д. Колесник**
Відповідальний
за випуск **Н. І. Смольська**

*Програму відзначено дипломом I ступеня
на Всеукраїнському конкурсі навчальних програм для початкових
спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України*

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний
Ум. друк. арк. 3,5. Наклад 1500 прим.

ПП “НОВА КНИГА”

21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;

Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81

E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр
навчальних закладів культури
і мистецтв України, 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В умовах розбудови нашої держави, демократизації суспільства дедалі більше зростає роль мистецтва, виховний потенціал якого полягає в самій його суті.

Естетичне виховання взагалі є гострою потребою сучасного суспільства. Система мистецької освіти в Україні передбачає, з одного боку, масовість навчання у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах, а з іншого – виявлення найбільш обдарованих дітей, спроможних у майбутньому стати професіоналами.

Запропонована програма з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” окреслює сучасні вимоги щодо організації навчального процесу на початковому етапі.

Навчальна програма як навчальне видання має наступну структуру:

- визначення основних завдань і мети навчального предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”;
- характеристика структури навчальної програми;
- з'ясування особливостей організації навчально-виховного процесу;
- рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів;
- організація обліку успішності із зазначенням критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів;
- орієнтовний тематичний план;
- зміст предмета;
- бібліографія;
- додаток, у якому містяться методичні рекомендації з вимогами щодо змісту творчих робіт (досліджень).

У розділі “Орієнтовний тематичний план”, розрахованому на весь курс вивчення предмета, у хронологічній послідовності викладено назви тематичних розділів і тем із зазначенням кількості навчальних годин на вивчення тієї чи іншої теми, а також із зазначенням кількості годин по семестрах, загальної кількості годин з урахуванням годин, відведених для тематичних та семестрових оцінювань. Для кожного року вивчення предмета також визначено основні напрями, за якими безпосередньо буде відбуватися вивчення змісту предмета.

У розділі “Зміст предмета” по кожному з чотирьох років вивчення предмета визначено орієнтовні вимоги до вивчення предмета, наведені

ключові питання до кожного тематичного розділу, запропоновані орієнтовні вимоги до обсягу знань учня на кінець навчального року (окрім третього року вивчення предмета, де ці вимоги зазначені по семестрах). Визначені також контрольні заходи та їхня кількість.

Протягом навчального року учням для кращого засвоєння навчального матеріалу бажано ознайомитися з навчально-методичною літературою, список якої наведено у програмі після кожного року вивчення предмета.

Наприкінці програми у розділі “Бібліографія” подано список рекомендованої навчально-методичної літератури для викладачів. Ознайомлення з підбраною літературою буде корисним і сприятливим для підвищення професійного рівня педагога.

Основні завдання і мета навчального предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”

Відповідно до змісту даної програми учні мають отримувати початкові знання з питань теорії та історії архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, а також вивчати основні етапи зарубіжного та українського мистецтва. Це і є основна мета предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”.

Основними навчально-виховними завданнями є:

- формування всебічно розвинутої особистості;
- розвиток в учнів естетичного сприймання оточуючого світу, творів мистецтва;
- розвиток творчого мислення;
- формування світогляду;
- вміння зосередити увагу учнів на особливостях художньо-ідейної виразності творів;
- ознайомлення дітей з кращими зразками зарубіжного і українського мистецтва;
- сприймання мистецтва в історичному контексті.

Вивчення програми передбачає:

- формування основних естетичних понять про мистецтво, його специфіку, образну структуру, засоби виразності;
- ознайомлення з особливостями та основними етапами розвитку зарубіжного мистецтва;

- ознайомлення з особливостями та основними етапами розвитку українського мистецтва.

Характеристика структури навчальної програми

В основу занять з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” покладено вивчення і засвоєння учнем знань з теорії та історії зарубіжного і українського образотворчого й декоративно-прикладного мистецтв і архітектури, сприймання та аналіз окремих творів за змістом, навчально-вихованими завданнями та методами роботи. Згідно з Типовими навчальними планами початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України, затвердженими наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 № 570/0/16–06, навчання з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” проводиться протягом 4-х років: з 1-го по 4-й класи (строк навчання – 4 (6) років) та з 3-го по 6-й класи (строк навчання – 6 (8) років). На вивчення предмета відводиться 1 година на тиждень, на весь курс передбачено 136 навчальних годин.

Вивчення матеріалу розподілено наступним чином:

- перший рік вивчення предмета – “**Основи мистецтвознавства (вступ до початкового курсу історії мистецтв)**” – 34 години;
- другий рік вивчення предмета – “**Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва**” – 34 години;
- третій рік вивчення предмета – “**Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва**” (I семестр) – 16 годин; “**Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва**” (II семестр) – 18 годин;
- четвертий рік вивчення предмета – “**Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва**” – 34 години.

Навчальний матеріал предмета систематизовано і викладено у хронологічній послідовності. Вивчення майже кожної теми завершується тематичним оцінюванням. У відповідності до розподілу навчального матеріалу Програмою передбачені вступні теми, на які відводиться по одному уроку, що, безумовно, сприятиме кращій організації пізнавальної діяльності дітей. На таких уроках учні мають можливість познайомитись із завданнями, структурою курсу, рекомендованою літературою.

Зміст першого року вивчення предмета – “**Основи мистецтвознавства (вступ до початкового курсу історії мистецтв)**” містить ві-

домості про основні види і жанри мистецтва, їх характерні особливості, художньо-естетичні цінності творів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв. Основні відомості про специфіку, образну структуру кожного з видів мистецтва виділено в окремі теми.

Зміст другого року вивчення предмета та першого семестру третього року – **“Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва”** – викладено в хронологічній послідовності із включенням тем про історичні періоди розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва в окремих країнах (Стародавній світ – Єгипет, Греція, Рим; середні віки – Візантія, Франція, Німеччина; доба Відродження – Італія, Німеччина; XVII – початок XVIII ст. – Італія, Іспанія, Фландрія, Голландія, Франція; кінець XVIII – перша половина XIX ст. – Іспанія, Франція, Росія; друга половина XIX ст. – Росія, Франція; кінець XIX – початок XX ст. – Польща, Росія; XX ст. – Франція, Німеччина та ін.).

Зміст другого семестру третього року вивчення предмета та четвертого року – **“Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва”** – викладено в хронологічній послідовності із включенням окремих тем та історичних періодів розвитку українського мистецтва.

Особливості організації навчального-виховного процесу

Організація спілкування учнів з мистецтвом – це творчий процес, який вимагає спеціальних умов праці та застосування визначеної методики. Основними типами уроків з предмета **“Початковий курс історії образотворчого мистецтва”** є лекції, бесіди, а також нестандартні форми уроків (екскурсії тощо). Для підвищення ефективності навчального процесу бажано використовувати наочні засоби навчання (репродукції, слайди, відеоматеріали на різних носіях, тематичні телепередачі, інтернет-ресурси, виставки тощо).

Теоретичні питання курсу слід пояснювати учням разом з демонстрацією їм творів, у яких проявляються ті чи інші естетичні особливості і тенденції. Важливим і необхідним моментом уроку є обмін думками між дітьми і педагогом, а також між самими учнями. Це сприяє формуванню в учнів власних думок і критеріїв оцінки стосовно творів мистецтва.

Навчально-виховний процес вимагає від викладача творчого підходу до кожної теми, пошуку активних форм навчання.

Ефективним є проведення аналогій між живою природою і творами мистецтва (коли мова йде про форму, гармонію кольорів у природі і в мистецтві).

Для кращого засвоєння і опрацювання матеріалу учням необхідно вести зошити. У них відбувається самостійна праця учнів, як у межах курсу, так і поза ним. Зошити бажано систематично перевіряти.

Для закріплення відповідних знань слід практикувати класні й домашні письмові роботи: відповіді на запитання, опис і характеристика твору тощо.

Важливе значення мають міжпредметні зв'язки Початкового курсу історії образотворчого мистецтва з іншими дисциплінами основного циклу, які вивчаються в мистецьких школах, та відповідними гуманітарними предметами, які вивчаються в загальноосвітній школі.

Особливу увагу необхідно звернути на ознайомлення учнів з доступною літературою з мистецтвознавства, розуміння мистецтвознавчої термінології та поступове оволодіння нею.

У процесі вивчення курсу значне місце відводиться екскурсіям по місту, на природу, в музеї архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, художні майстерні, картинні галереї, театри тощо.

Для закріплення матеріалу необхідно практикувати різні форми класної і домашньої роботи: конспектування матеріалу, відповіді на питання, реферати, описи і характеристики, аналіз творів (письмово і усно) тощо.

Контрольні заходи

Рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів

Рівень навчальних досягнень учнів визначається не тільки активністю учнів під час уроків, але й, що є визначальним, рівнем їх підготовки до контрольних заходів, форми проведення яких можуть бути різними.

Основними контрольними заходами при вивченні предмета **“Початковий курс історії образотворчого мистецтва”** є **тематичне оцінювання та семестрове оцінювання**.

На тематичне оцінювання у запропонованій програмі відводиться по одній годині після кожного тематичного розділу. Загальна кількість зазначених в **Орієнтовному тематичному плані** тематичних оціню-

вань - 17, і їх кількість розподілена по роках вивчення предмета наступним чином:

- перший рік вивчення предмета – “Основи мистецтвознавства (вступ до початкового курсу історії мистецтв)” – 5 тематичних оцінювань;
- другий рік вивчення предмета – “Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва” – 4 тематичних оцінювання;
- третій рік вивчення предмета – “Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва” (I семестр); “Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва” (II семестр) – 4 тематичних оцінювання;
- четвертий рік вивчення предмета – “Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва” – 4 тематичних оцінювання.

Кількість зазначених в **Орієнтовному тематичному плані** тематичних оцінювань орієнтовна і може визначатись відділом (відділенням) навчального закладу або педагогічною радою.

На семестрове оцінювання у програмі відводиться по одній годині наприкінці кожного семестру. Загальна кількість таких оцінювань – 8 (по 2 семестрових оцінювання на рік протягом чотирьох років вивчення предмета).

Кількість зазначених в **Орієнтовному тематичному плані** семестрових оцінювань є **обов’язковою**.

Для учнів, які мають намір продовжити мистецьку освіту у вищих навчальних закладах культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації, програмою передбачено проведення такого контрольного заходу, як публічний захист творчої роботи (дослідження), над якою учень працював протягом четвертого (останнього року) вивчення предмета. Методичні рекомендації з вимогами щодо змісту творчих робіт (досліджень) наведено наприкінці програми, у Додатку.

Разом із зазначеними контрольними заходами можуть використовуватися й інші – вікторини, олімпіади, тестові перевірки тощо. Їхня кількість не регламентована.

Під час проведення контрольних заходів можуть застосовуватись різноманітні форми контролю, а саме:

- усне опитування;
- тестування (усне або письмове);

- поєднання усного й письмового видів опитування;
- робота з репродукціями (аналіз) тощо.

Запитання до контрольних заходів першого року вивчення предмета добре розроблені та наведені в роботах В. Алексєєвої “Что такое искусство? / Вып. первый. Станковое искусство”, “Что такое искусство? / Вып. второй. Монументальное искусство, плакат, гравюра, книга”, “Что такое искусство? / Вып. третий. Архитектура и декоративно-прикладное искусство”.

Запитання до контрольних заходів наступних років вивчення предмета викладач може скласти самостійно з урахуванням програмного матеріалу та відповідних вимог. Згідно з критеріями оцінювання, наведеними у наступному розділі програми, бажано розробити завдання за чотирма рівнями складності.

Завдання I (початкового) та II (середнього) рівнів можуть мати тестовий характер. Завдання III (достатнього) рівня вимагають глибоких знань з Початкового курсу історії образотворчого мистецтва, уміння самостійно робити порівняння та окремі висновки. Завдання IV (вищого) рівня мають бути значно складнішими, вони потребують глибокого осмислення навчального матеріалу, вміння давати оцінку творчим процесам, порівнювати, аналізувати і робити власні висновки.

Організація обліку успішності

Сучасні підходи до оцінювання потребують від викладача чіткого формулювання завдань оцінювання. Такими завданнями є:

- визначення рівня навчальних досягнень учнів;
- стимулювання учнів до навчання та отримання якісних знань;
- визначення рівня здібностей учня;
- виставлення оцінок (у балах).

Із 2001 року оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за дванадцятибальною системою, затвердженою наказом Міністерства культури і мистецтв України від 27.08.2001 р. № 554. Докладно критерії оцінювання викладено в додатку № 2 до вищезгаданого наказу і наведено нижче.

КРИТЕРІЇ

оцінювання навчальних досягнень учнів дитячих художніх шкіл
(художніх відділень шкіл мистецтв) з предметів спеціального циклу

Історія мистецтв (Початковий курс історії образотворчого мистецтва*)

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень сприймає та відтворює тематичний матеріал з курсу історії мистецтв на частковому рівні, однозначно його характеризує, демонструє недостатньо сформоване художнє мислення, елементарні навички.
	2	Учень володіє незначною частиною тематичного матеріалу з курсу історії мистецтв, демонструє недостатньо сформований рівень сприймання мистецьких творів, виявляє недостатньо сформовані вміння аналізувати та інтерпретувати культурно-мистецькі явища, володіє незначною частиною спеціальної термінології: словниковий запас в основному дає викласти думку на елементарному рівні.
	3	Учень здатний сприймати та інтерпретувати культурно-мистецькі явища, знає незначну частину тематичного матеріалу, користується обмеженим термінологічним та словниковим запасом.
II. Середній	4	Учень здатний сприймати та інтерпретувати культурно-мистецькі явища на репродуктивному рівні, не завжди розуміє художньо-образну специфіку мистецьких творів; застосування знань та термінологічного запасу на практиці задовільне.

* Таку назву має цей предмет у діючому Типовому навчальному плані художніх шкіл, художніх відділень, затвердженому наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 р. № 570/0/16-06

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
II. Середній	5	Учень володіє знаннями та вміннями, які дають змогу аналізувати, інтерпретувати окремі мистецькі твори, які потребують абстрактного мислення, виявляє недостатні знання спеціальної термінології, словниковий запас небагатий.
	6	Учень може сприймати та інтерпретувати значну частину тематичного матеріалу з курсу історії мистецтв, але має недостатньо сформоване художнє мислення, не завжди послідовно та логічно характеризує окремі мистецькі твори, потребує уточнень і додаткових запитань; учень виявляє знання та розуміння основних тематичних положень, але не завжди вміє самостійно зробити аналіз культурно-мистецьких явищ, порівняння та висновки.
III. Достатній	7	Учень здатний сприймати та інтерпретувати художньо-культурні явища, не завжди робить переконливі висновки, не завжди послідовно викладає свої думки. Допускає термінологічні помилки; володіє основним художньо-тематичним матеріалом, але знання недостатньо стійкі.
	8	Учень уміє сприймати та інтерпретувати окремі художньо-культурні явища, досить повно характеризує художньо-образний зміст мистецьких творів, але демонструє стандартне мислення, йому бракує власних висновків, асоціацій, узагальнень, не завжди вміє поєднати своєрідність художніх образів та життєвих явищ; не завжди володіє спеціальною термінологією під час аналізу та інтерпретації культурно-мистецьких явищ.
	9	Учень виявляє глибоке засвоєння тематичного матеріалу з курсу історії мистецтв, але допускає несуттєві неточності у використанні спеціальної термінології, що потребують зауваження чи коригування, трапляються

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
III. Достатній	9	поодинокі недоліки в інтерпретації мистецьких творів і мовному оформленні власних роздумів щодо культурно-мистецьких явищ; не завжди самостійно може систематизувати та узагальнювати тематичний матеріал.
IV. Високий	10	Учень має ґрунтовні інтегровані знання, виявляючи їх усвідомлення та міцність, але аналізуючи художньо-культурні явища, допускає неточність формулювань та використання спеціальної термінології, не завжди обґрунтовано може довести власну думку щодо змісту мистецьких творів, самостійно інтерпретувати їх зміст. Вказані неточності може виправити самостійно.
	11	Учень володіє тематичним матеріалом з курсу історії мистецтв у межах програм, вміє використовувати набуті знання, уміння і здібності у нових інтегрованих художньо-творчих завданнях, виявляє знання спеціальної термінології, її усвідомлення і міцність засвоєння, уміння систематизувати, узагальнювати, аналізувати, інтерпретувати культурно-мистецькі явища у їх взаємозв'язках, асоціювати їх з життєвими явищами.
	12	Учень має ґрунтовні знання з курсу історії мистецтв у межах програми, здатний систематизувати, узагальнювати, сприймати і творчо інтерпретувати художньо-культурні явища на основі взаємодії різних видів мистецтв, застосовувати асоціативні зв'язки між художніми творами та життєвими явищами. Учень свідомо використовує спеціальну термінологію в роздумах, висновках та узагальненнях щодо художніх образів; рівень художньо-творчого мислення, світопізнання і світовідчуття достатньо високий.

Загальний облік успішності учнів ведеться щосеместра. Підсумкове оцінювання здійснюється наприкінці кожного семестру та навчального року.

Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок.

Оцінки за такі контрольні заходи, як тематичне оцінювання та семестрове оцінювання, проставляються викладачем. Оцінка за творчу роботу (дослідження) для учнів, які мають намір продовжити професійну мистецьку освіту, виставляється наприкінці четвертого року вивчення предмета після публічного представлення роботи та колегіального обговорення виступу учня викладачами навчального закладу, відділу (відділення).

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Основи мистецтвознавства

(вступ до початкового курсу історії образотворчого мистецтва)

Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр (16 годин)	
Розділ 1. Вступ	1
Розділ 2. Мистецтво та його види	
2.1. Поняття про мистецтво	2
2.2. Художні образи. Ритми	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 3. Архітектура	
3.1. Поняття про архітектуру	1
3.2. Основні елементи споруди	1
3.3. Засоби виразності	1
3.4. Інтер'єр	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 4. Живопис	
4.1. Види живопису	1
4.2. Засоби виразності	1
4.3. Композиція живописного твору	1
4.4. Жанри	2
Семестрове оцінювання	1

Назви розділів і тем	Кількість годин
II семестр (18 годин)	
Розділ 5. Графіка	
5.1. Види і жанри графічного мистецтва	2
5.2. Книжкова ілюстрація	2
Тематичне оцінювання	1
Розділ 6. Скульптура	
6.1. Поняття про скульптуру	2
6.2. Пластика форм у скульптурі	2
Тематичне оцінювання	1
Розділ 7. Декоративно-прикладне мистецтво	
7.1. Види і особливості декоративно-прикладного мистецтва	2
7.2. Композиція декоративно-прикладного твору	2
Тематичне оцінювання	1
Розділ 8. Вивчення і збереження творів мистецтва	
8.1. Музеї як науково-дослідні і культурно-просвітницькі заклади	1
8.2. Найбільш відомі у світі музеї образотворчого мистецтва та картинні галереї	1
Семестрове оцінювання	1
Всього:	34

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва

Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр (16 годин)	
Розділ 1. Вступ	
	1
Розділ 2. Мистецтво Стародавнього світу	
2.1. Мистецтво первісного суспільства	1
2.2. Мистецтво Стародавнього Єгипту	2
2.3. Мистецтво Стародавньої Греції	2
2.4. Мистецтво Стародавнього Риму	1
Тематичне оцінювання	1

Назви розділів і тем	Кількість годин
Розділ 3. Мистецтво середніх віків	
3.1. Мистецтво Візантії	2
3.2. Романське мистецтво	1
3.3. Готичне мистецтво	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 4. Мистецтво доби Відродження	
4.1. Італійське Відродження	1
4.2. Творчість Леонардо да Вінчі	1
Семестрове оцінювання	1
II семестр (18 годин)	
4.3. Творчість Рафаеля	1
4.4. Творчість Мікеланджело	2
4.5. Особливості венеціанської школи живопису. Творчість Тиціана	1
4.6. Північне Відродження. Творчість Альбрехта Дюрера	1
Тематичне оцінювання	
Розділ 5. Мистецтво Західної Європи XVII – початку XVIII ст.	
5.1. Мистецтво Італії XVII ст.	1
5.2. Мистецтво Іспанії XVII ст. Творчість Ель Греко і Веласкеса	2
5.3. Фламандський живопис XVII ст. Рубенс	1
5.4. Мистецтво Голландії XVII ст. Рембрандт	1
5.5. Мистецтво Франції кінця XVII – початку XVIII ст.	1
Тематичне оцінювання	
Розділ 6. Мистецтво XVIII – першої половини XIX ст.	
6.1. Мистецтво Іспанії	1
6.2. Французький живопис	1
6.3. Мистецтво Росії	2
Семестрове оцінювання	1
Всього:	34

ТРЕТІЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

I семестр (16 годин)

Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва

Назви розділів і тем	Кількість годин
Розділ 7. Мистецтво другої половини XIX ст.	
7.1. Російське мистецтво. Творчість “передвижників”	2
7.2. Становлення і розвиток пейзажного живопису у Франції (50–60-ті рр.)	1
7.3. Імпресіонізм. Французький живопис 60–80-х рр.	2
7.4. Імпресіонізм у скульптурі	1
7.5. Мистецтво постімпресіонізму	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 8. Мистецтво кінця XIX – початку XX ст.	
8.1. Російське мистецтво	1
8.2. Стиль модерн	1
8.3. Польський живопис стилю модерн	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 9. Мистецтво XX ст.	
9.1. Новітні напрями і течії. Авангардизм	1
9.2. Тенденції у мистецтві XX ст.	2
Семестрове оцінювання	1

II семестр (18 годин)

Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва

Назви розділів і тем	Кількість годин
Розділ 1. Вступ	
1	1
Розділ 2. Історичне коріння мистецької культури України. Мистецтво найдавніших часів	
2.1. Мистецтво первісного суспільства	1
2.2. Мистецька культура скіфо-сарматських племен	1
2.3. Античне мистецтво Північного Причорномор'я	1
2.4. Давньослов'янська мистецька спадщина	1
Тематичне оцінювання	1

Назви розділів і тем	Кількість годин
Розділ 3. Мистецтво періоду становлення християнства (V–IX ст.)	
3.1. Архітектура візантійських міст Півдня України	1
3.2. Скульптура раннього християнства	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 4. Мистецтво Київської Русі	
4.1. Монументальне зодчество Київської Русі	1
4.2. Софія Київська – видатна пам'ятка світового зодчества	2
4.3. Іконопис Київської Русі	2
4.4. Книжкова мініатюра	1
4.5. Декоративно-прикладне мистецтво	1
4.6. Мистецтво Галицько-Волинського князівства XII–XIV ст.	1
Семестрове оцінювання	1
Всього:	34

ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва

Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр (16 годин)	
Розділ 5. Мистецтво V – першої половини VIII ст.	
5.1. Архітектура	2
5.2. Монументальний живопис	1
5.3. Українська ікона стилю <i>ренесанс</i> (XVI – початку XVII ст.)	1
5.4. Портретний живопис XVI – першої половини XVII ст.	1
5.5. Скульптура	1
5.6. Книжкова мініатюра та гравюра	1
5.7. Декоративно-прикладне мистецтво	1
Тематичне оцінювання	1

Розділ 6. Мистецтво другої половини XVII – останньої чверті XVIII ст.	
6.1. Архітектура. Скульптура	1
6.2. Іконопис	1
6.3. Портретний живопис	1
6.4. Народний живопис	1
6.5. Графіка	1
6.6. Декоративно-прикладне мистецтво	1
6.7. Мистецтво доби <i>рококо</i> (остання чверть XVIII ст.)	1
Семестрове оцінювання	1
II семестр (18 годин)	
Розділ 7. Мистецтво першої половини XIX ст.	
7.1. Архітектура (<i>класицизм</i>)	1
7.2. Скульптура	1
7.3. Живопис і графіка	1
7.4. Творчість Т. Г. Шевченка-художника	1
7.5. Декоративно-прикладне мистецтво	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 8. Мистецтво другої половини XIX ст.	
8.1. Живопис	1
8.2. Передвижницька течія в українському живописі.	1
Перші мистецькі школи в Україні	1
8.3. Розвиток пейзажного жанру	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 9. Мистецтво кінця XIX ст. – початку XX ст.	
9.1. Становлення стилю модерн	1
9.2. Живопис та графіка стилю модерн	1
Тематичне оцінювання	1
Розділ 10. Мистецтво XX ст.	
10.1. Мистецтво 20–30-х рр.	1
10.2. Мистецтво 40–60-х рр.	1
10.3. Мистецтво 70–80-х рр.	1
10.4. Мистецтво на сучасному етапі	1
Семестрове оцінювання	1
Всього:	34

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Орієнтовні вимоги до вивчення предмета

Головна мета першого року вивчення предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” – сформувати в учнів основні поняття про мистецтво. Основні завдання першого етапу навчання полягають у тому, щоби познайомити учнів з різними видами мистецтва, допомогти їм зрозуміти специфіку та образну структуру кожного з видів.

Разом з тим в учнів необхідно розвивати:

- здатність і вміння бачити не тільки те, що зображено, але й як зображено;
- розуміння діалектичної єдності між змістом і формою мистецького твору;
- пізнання глибини художнього змісту твору;
- навички в загальних рисах аналізувати твори мистецтва з виробленням самостійної естетичної оцінки.

Ознайомлення з цілим рядом тем бажано проводити під час екскурсій, які рекомендується передбачити в навчально-календарних поурочних планах як одну з форм проведення уроку. Екскурсії можуть бути по місту, в музеї образотворчого мистецтва, виставкові зали, мистецькі майстерні тощо.

Під час проведення уроків необхідно застосовувати сучасні засоби навчання. Вони розширюють можливості вивчення предмета, поглиблюють міжпредметні зв'язки (порівняння декількох творів на полієкрані; порівняння творів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з творами художньої літератури, музики, кіномистецтва тощо).

Твори мистецтва до кожної теми підбираються за тематичними або художньо-образними ознаками, але серед відібраного ілюстративного матеріалу мають бути як твори зарубіжного, так і твори вітчизняного мистецтва, зокрема твори митців регіону, області тощо.

Основи мистецтвознавства

(вступ до початкового курсу історії образотворчого мистецтва)

Розділ 1. Вступ (1 година)

Початковий курс історії образотворчого мистецтва як навчальний предмет. Завдання і структура курсу. Ознайомлення з навчально-мето-

дичною літературою до курсу. Критерії й засади тематичного, семестрового і річного оцінювання.

Походження мистецтва. Роль знань про епоху, в якій створено художній твір, для полегшення його сприйняття, правильного аналізу, розуміння та оцінки.

Розділ 2. Мистецтво та його види (4 години)

2.1. Поняття про мистецтво (2 години)

Мистецтво в нашому житті. Види мистецтва: архітектура, образотворче мистецтво (живопис, графіка, скульптура), декоративно-прикладне мистецтво, музика, театр, кіномистецтво, цирк, хореографія, художня література.

Класифікація за способом сприйняття: зорове, слухове та зорово-слухове мистецтво, словесне мистецтво, синтетичне мистецтво.

Класифікація за часом сприйняття: часове та просторове мистецтво. Відмінні та спільні риси різних видів мистецтва.

2.2. Художні образи. Ритми (1 година)

Мислення в образах. Вираження настрою, думок і почуттів митця. Ритм як один із компонентів художнього образу. Емоційний вплив ритмів.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 3. Архітектура (5 годин)

3.1. Поняття про архітектуру (1 година)

Поєднання краси, практичного призначення і міцності в архітектурі (за Вітрувієм). Види архітектури: будинок, архітектурний ансамбль, квартал, місто. Архітектурні стилі. Екстер'єр, інтер'єр.

3.2. Основні елементи споруди (1 години)

Декоративні та конструктивні елементи (фундамент, стіни, колони, перекриття, вікна й двері, дах та його форми).

Основні матеріали будов (дерево, камінь, цегла). Залежність форми елементів споруди від застосування при будівництві того чи іншого матеріалу (урок бажано провести як екскурсію по місту).

3.3. Засоби виразності (1 година)

Поєднання різних об'ємів в архітектурі. Пропорції. Ритми. Горизонтальні й вертикальні форми. Розміщення архітектурної споруди в оточуючому середовищі. Декоративне оформлення споруд. Синтез мистецтв в архітектурі.

3.4. Інтер'єр (1 година)

Оформлення інтер'єру громадських і житлових приміщень. Декорування стін, підлоги, стелі. Меблі, тканини. Живопис і скульптура в інтер'єрі.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 4. Живопис (6 годин)

4.1. Види живопису (1 година)

Монументальний живопис (фреска, мозаїка, вітраж).

Декоративний живопис (народний розпис, оформлення інтер'єрів тощо). Станковий живопис. Театральнo-декораційний живопис.

4.2. Засоби виразності (1 година)

Рисунок – основа зображення. Передача простору на площині. Властивості кольору. Світлотінь. Види колориту: локальний і живописний. Ахроматичні і хроматичні кольори. Теплі та холодні кольори. Символіка кольорів.

4.3. Композиція живописного твору (1 година)

Тема. Сюжет. Зміст. Однофігурні композиції (внутрішня дія, монолог). Двофігурні композиції (спілкування, діалог). Багатофігурні композиції (взаємодія та взаємозв'язок всіх важливих елементів твору). Рівновага в композиції. Композиційний центр. Чергування форм і ліній в композиції. Ритмічність. Музичність. Передача руху (по горизонталі, вертикалі, діагоналі; на глядача і від глядача). Відтворення руху в кольорі. Виразальна функція кольору ("кольорова музика" або "літературний зміст").

4.4. Жанри (2 години)

Популярність того чи іншого жанру в різні історичні епохи. Портрет. Пейзаж (краєвид). Натюрморт. Історичний жанр. Батальний. Побутовий. Анімалістичний. Міфологічний. Алегоричний. Своєрідність образності, вияв творчої фантазії, почуттів і думок художника в різних жанрах (по можливості урок може бути проведений в музеї або картинній галереї).

Семестрове оцінювання (1 година)

Розділ 5. Графіка (5 годин)

5.1 Види і жанри графічного мистецтва (2 години)

Книжкова, станкова, промислова (рекламна) і мультиплікаційна графіка. Оригінальна тиражна графіка. Художня виразність творів гра-

фіки: лаконізм, плавність ліній, силуетність. Графічні жанри (книжкова ілюстрація, газетні й журнальні малюнки, плакат, афіша, політична карикатура). Техніки графічного мистецтва.

5.2 Книжкова ілюстрація (2 години)

Книги рукописні та друковані. Елементи художнього оформлення сучасних книг (обкладинка, титульний лист, фронтиспіс, ілюстрація, заставка та кінцівки).

Ознайомлення з творами митців світової та української графіки.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 6. Скульптура (5 годин)

6.1. Поняття про скульптуру (2 години)

Кругла (просторова) скульптура. Рельєф (площина). Види рельєфу: барельєф, горельєф, контррельєф.

Види скульптури за призначенням: монументальна, декоративна, станкова. Дрібна пластика (пластика малих форм). Жанри в скульптурі.

6.2. Пластика форм у скульптурі (2 години)

Композиція. Виразність скульптурного твору (контрасти; статика і динаміка; “графічність”, “живописність”). Виразальні можливості різних матеріалів. Роль кольору, фактури поверхні. Пластика руху і краса жесту людини в портреті. Порівняння, алегорія, метафора в скульптурі.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 7. Декоративно-прикладне мистецтво (5 годин)

7.1. Види і особливості декоративно-прикладного мистецтва (2 години)

Поєднання утилітарних і естетичних якостей в декоративно-прикладному мистецтві. Види декоративно-прикладного мистецтва: художня вишивка, художнє ткацтво, килимарство, декоративний розпис, художня кераміка (гончарство), художнє скло, художнє моделювання одягу. Конструювання виробів з дерева, металу, шкіри, кістки, художнє плетіння, писанкарство, художні меблі та ін. Образні особливості декоративно-прикладного мистецтва (заняття можна провести в музеї декоративно-прикладного мистецтва).

7.2. Композиція декоративно-прикладного твору (2 години)

Роль форми, фактури матеріалу та орнаменту в досягненні художньої виразності. Значення оберегової символіки в народному декоративно-прикладному мистецтві.

Основні осередки народних художніх промислів.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 8. Вивчення і збереження творів мистецтва (3 години)

8.1. Музеї як науково-дослідні й культурно-просвітницькі заклади (1 година)

Картинні галереї, національні художні музеї, будинки-музеї окремих митців, етнографічні музеї, музеї народних промислів, музеї архітектури під відкритим небом, музеї декоративно-прикладного мистецтва, образотворчого мистецтва тощо.

8.2. Найбільш відомі у світі музеї мистецтв та картинні галереї (1 година)

Лувр, Британський музей, Дрезденська картинна галерея, Ермітаж, Третьяковська галерея, Музей мистецтв ім. О. С. Пушкіна.

Національний художній музей України, Київський музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, Національний музей у Львові, Львівська картинна галерея, Одеський музей східного і західного мистецтва тощо.

Семестрове оцінювання (1 година)

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учня на кінець навчального року:

- мати уявлення про мистецтво як складову культурної спадщини людства та українського народу зокрема;
- знати види мистецтва (архітектура, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, художня література, музика, хореографія, театр, цирк, кіномистецтво);
- засвоїти елементарні естетичні поняття про мистецтво, його образну структуру, специфіку. Зображувальні засоби та засоби виразності різних видів мистецтва;
- розуміти поняття “зміст” і “форма”, “художня мова” твору;
- мати початкові знання про архітектуру як мистецтво будівництва (екстер’єр, інтер’єр);
- знати основні елементи споруди, засоби виразності в архітектурі;

- знати види живопису (монументальний, декоративний, станковий, їхні специфічні та образні відмінності);
- вміти відрізнити техніки малярства: “акварель” від “гуаші”, “олію” від “темпері”;
- мати поняття про основні і доповнюючі кольори, “колорит” і “колористичне багатство”;
- знати жанри живопису, вміти їх визначати;
- вивчити і знати види та жанри графічного мистецтва;
- знати які види образотворчого мистецтва відтворюють навколишній світ на площині, а які в об’ємі;
- засвоїти основні поняття про скульптуру (кругла пластика, рельєф);
- знати з якими матеріалами працює скульптор, використовуючи техніку “вирубання-висікання”, “вирізання” і “ліплення”;
- знати види декоративно-прикладного мистецтва, найвизначніші осередки народних промыслів в Україні, в регіоні;
- виробляти навички аналізу творів мистецтва, самостійної естетичної оцінки;
- знати найбільш відомі у світі музеї образотворчого мистецтва;
- знати музеї українського образотворчого мистецтва, народної архітектури;
- мати навички роботи з літературою з історії мистецтв.

Контрольні заходи

2 тематичних оцінювання (протягом I семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

3 тематичних оцінювання (протягом II семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці травня).

Рекомендована методична література для учнів

Білецький П. О. Мова образотворчих мистецтв. – К., 1973

Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль, 2003

Світ мистецтва. Популярна дитяча енциклопедія. – Харків: Синтекст, 2001

Алексеева В. В. Что такое искусство? Вып. первый. Станковое искусство. – М., 1991

Алексеева В. В. Что такое искусство? Вып. второй. Монументальное искусство, плакат, гравюра, книга. – М., 1979

Алексеева В. В. Что такое искусство? Вып. третий. Архитектура и декоративно-прикладное искусство. – М., 1979

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Орієнтовні вимоги до вивчення предмета

Другий рік вивчення предмета передбачає ознайомлення з основними етапами розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва від найдавніших часів до першої половини XIX ст. та його найвидатнішими пам’ятками. Визначальним тут є знання характерних ознак художньої культури кожної з епох, в які було створено той чи інший витвір мистецтва.

Зміст ґрунтується на засадах забезпечення формування в учнів уявлень та знань про те, що:

- мистецтво відтворює складну, суперечливу картину розвитку різних національних художніх шкіл, стилів, течій, творчих особистостей тощо;
- у своїй творчості художники виходять не тільки із безпосередніх вражень, особистих спостережень і вивчення навколишнього життя, але й із досвіду, який віками набувався людством у сфері мистецтва;
- мистецтво кожної епохи пов’язано з історичними умовами, національними особливостями культури;
- завжди мала місце визначальна роль мистецтва однієї або декількох країн у розвитку зарубіжного мистецтва на окремих етапах (Стародавній Єгипет; античні Греція, Рим; середньовічні Візантія, Західна Європа; Італія епохи Відродження; Іспанія, Фландрія, Голландія XVII ст.; Франція XVII–XIX ст.; Росія першої половини XIX ст.).

Ознайомлення з цілим рядом тем бажано проводити під час екскурсій, які рекомендується передбачити в навчально-календарних поурочних планах як одну з форм проведення уроку. Екскурсії можуть бути по місту, в музеї образотворчого мистецтва, виставкові зали, мистецькі майстерні тощо.

Під час проведення уроків необхідно застосовувати сучасні засоби навчання. Вони розширюють можливості вивчення предмета, поглиблюють міжпредметні зв'язки (порівняння декількох творів на полієкрані; порівняння творів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з творами художньої літератури, музики, кіномистецтва тощо).

Твори мистецтва до кожної теми підбираються за тематичними або художньо-образними ознаками.

Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва

Розділ 1. Вступ (1 година)

“Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва” як одна зі складових навчального предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”. Завдання і структура курсу. Ознайомлення з навчально-методичною літературою.

Розділ 2. Мистецтво Стародавнього світу (7 годин)

2.1. Мистецтво первісного суспільства (1 година)

Версії виникнення образотворчого мистецтва. Синкретизм (нерозривність) мистецтва первісної людини з релігією, трудовою та пізнавальною діяльністю. Космогонічні уявлення первісної людини.

Археологічні знахідки у могильниках і печерах Ласко, Фон-де-Гом у Франції, Альтаміра в Іспанії.

Ранній живопис (Мізинська стоянка). Рисунки кремнієвим різцем. Виникнення скульптури. “Палеолітичні Венери”.

2.2. Мистецтво Стародавнього Єгипту (2 години)

Історична періодизація. Міфологія Стародавнього Єгипту. Стильова еволюція мистецтва.

Синтез мистецтв. Архітектура Стародавнього Єгипту, її зв'язок з круглою пластикою, рельєфом, живописом. Піраміди Стародавнього царства. Комплекс у Гізі. Еволюція типів гробниць (мастаба, ступінчаста піраміда, скельна гробниця). Розвиток єгипетського скульптурного портрету (Великий сфінкс, статуя Хефрена, портрет цариці Нефертіті).

Основні риси мистецтва Стародавнього Єгипту: розповідний характер рельєфу і живопису, їх зв'язок з письмом.

Площинність, фризове членування площини, масштаб фігур (плита Нармера, “Плакальниці”, розписи із Медума, Бені-Хасана з гробниці Менени у Фівах).

Скарби з гробниці фараона Тутанхамона.

2.3. Мистецтво Стародавньої Греції (2 години)

Етапи розвитку мистецтва Стародавньої Греції. Поєднання у мистецтві духовної та фізичної краси людини. Гуманістичний характер давньогрецького мистецтва (“людина – міра всіх речей”). Міфологія Стародавньої Греції.

Типи грецьких храмів. Ордерна система грецької архітектури.

Мистецтво високої класики (V ст. до н.е.). Провідна роль афінської демократії в житті суспільства. Ансамбль Афінського Акрополя. Створення гармонійних образів людини. Мірон (“Дискобол”), Поліклет (“Доріфор”). Творчість Фідія та його школи.

Занепад афінської демократії. Пізня пластика (кінець V–IV ст. до н.е.). Нові пошуки в скульптурі. Скопас (“Менада”), Леохар (“Аполлон Бельведерський”).

Мистецтво епохи еллінізму (“Ніка Самофракійська”, “Афродіта Мілоська”, “Лаокон”).

Види вазопису та його сюжети.

Значення мистецтва Стародавньої Греції для розвитку світової художньої культури.

2.4. Мистецтво Стародавнього Риму (1 година)

Своєрідність римської культури. Вплив давньогрецького мистецтва. Досягнення римського інженерного мистецтва (акведуки, купольні та циліндричні склепіння, арки). Римські амфітеатри. Колізей. Арка Тіта. Римський скульптурний портрет – найбільш розвинений вид і жанр образотворчого мистецтва. Портрети Августа, Вітелія, Каракалли. Кінна статуя Марка Аврелія.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 3. Мистецтво середніх віків (5 годин)

3.1. Мистецтво Візантії (2 години)

Елліністичні традиції в мистецтві Візантії.

Архітектура Візантії. Формування типу хрестово-купольного храму. Значення інтер'єру в архітектурі Візантії. Ведення природного світ-

ла в композиційну систему декорування візантійського храму. Храм Святої Софії в Константинополі (конструкція, інтер'єр). Мозаїчні ансамблі Равенни (VI ст.).

Сила емоційної дії мистецтва Візантії.

Канони візантійського живопису. Іконописне мистецтво. Символіка кольору.

Художні ремесла у Візантії.

3.2. Романське мистецтво (1 година)

Релігійно-християнський світогляд у середні віки. Провідна роль архітектури в синтезі мистецтв. Будівництво замків, укріплень, монастирів, церков. Конструктивні й образно-художні особливості романських споруд. Виразність скульптури романських соборів.

3.3. Готичне мистецтво (1 година)

Синтез мистецтв у готичному соборі (скульптура, живопис, музика, декоративно-прикладне мистецтво). Роль скульптури в архітектурному ансамблі. Собори Франції (Собор Паризької Богоматері, собори в Реймсі, Шартрі), собори Німеччини (Кельнський собор).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 4. Мистецтво доби Відродження (8 годин)

4.1. Італійське Відродження (1 година)

Формування гуманістичного світогляду в епоху Відродження. Етапи розвитку мистецтва Відродження в Італії. Теоретичні й практичні пошуки художників. Вивчення античної спадщини, перспективи, анатомії.

Нове розуміння об'єму і простору в архітектурі Відродження. Використання конструктивних досягнень готики та античності. Брунелескі (купол Флорентійського собору).

Самостійна естетична функція скульптури в епоху Відродження. Зв'язок скульптури з архітектурою. Донателло – майстер монументальної декоративної скульптури та скульптурного портрету (кінна статуя “Кондотьєра Гатгамелати” в Падуї).

Виникнення нової станкової форми живопису. Високий Ренесанс – найвища точка розквіту мистецтва Італії й живопису зокрема.

4.2. Творчість Леонардо да Вінчі (1 година)

Леонардо да Вінчі – багатогранно обдарована особистість.

Основні етапи та характерні особливості творчості Леонардо да Вінчі. “Мадонна Бенуа”. “Мадонна Літта”. Розпис “Тайна вечеря” в міланському монастирі. “Портрет Мони Лізи”. Рисунки Леонардо да Вінчі.

Семестрове оцінювання (1 година)

4.3. Творчість Рафаеля (1 година)

Характерні особливості творчості Рафаеля. Втілення материнської любові й жіночої краси в творчості Рафаеля (“Мадонна Конестабіле”, “Сикстинська Мадонна”). Розписи у Ватикані (“Афінська школа”). Портрети Рафаеля. Значення творчості Рафаеля.

4.4. Творчість Мікеланджело (2 години)

Основні етапи творчості Мікеланджело, його погляди на мистецтво. Скульптурна спадщина митця: “Давид”, “Пієта”, “Раби”, скульптурна гробниця Юлія II. Розписи Сикстинської каплиці.

Архітектурні роботи Мікеланджело. Купол собору Святого Петра в Римі. Значення творчості Мікеланджело.

4.5. Особливості венеціанської школи живопису.

Творчість Тиціана (1 година)

Порівняння флорентійської та венеціанської шкіл живопису. Витончений колорит венеціанського живопису.

Багатогранність творчості Тиціана. Міфологічні теми у роботах Тиціана. Передача радості й гармонії буття у творчості митця. Глибина психологічних портретів (портрети Карла V, папи Павла III). Тема трагізму (“Святий Себастьян”, “Марія Магдалина”, “Несення Христа”).

4.6. Північне Відродження.

Творчість Альбрехта Дюрера (1 година)

Відмінності мистецтва Північного Відродження від мистецтва Італійського Відродження (теми, сюжети). Образ людини і навколишнього середовища.

Творчість А. Дюрера. Гравюри на металі (“Лицар, Смерть і Диявол”, “Меланхолія”, “Святий Ієронім”). Рисунки А. Дюрера. Живопис (“Автопортрет”, “Чотири апостоли”). Стильові особливості творчості А. Дюрера.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 5. Мистецтво Західної Європи XVII – початку XVIII ст. (7 годин)

5.1. Мистецтво Італії XVII ст. (1 година)

Формування стилю *бароко* в архітектурі й образотворчому мистецтві. Нові принципи планування міста.

Створення монументальних ансамблів. Л. Берніні – головний архітектор і скульптор Ватикану (Колонада Святого Петра в Римі). Скульптурні роботи: портрети кардинала Боргезе, Людовика XIV.

Демократизм і життєва переконливість живопису Караваджо. Контрасти світла й тіні у творах Караваджо.

5.2. Мистецтво Іспанії XVII ст.

Творчість Ель Греко і Веласкеса (2 години)

Народні основи іспанського мистецтва.

Творчість Ель Греко. Трагічний характер його образів. Посилена колористична виразність творів (“Портрет інквізитора”, “Вид Толедо” та ін.).

Творчість Веласкеса – вершина іспанського реалістичного живопису. Гуманізм. Різноманітність тематики творів Веласкеса. Композиційна та колористична майстерність художника (“Сніданок”, “Меніни”, “Прялі”). Портретна творчість Веласкеса. Історичний живопис художника (“Здача Бреди”).

5.3. Фламандський живопис XVII ст. Рубенс (1 година)

Нідерландська революція. Розмежування Голландії і Фландрії.

Рубенс – провідний фламандський живописець. Жанрова різноманітність творів художника (“Союз Землі і Води”, “Персей і Андромеда”, “Портрет дочки”).

Колористичне багатство живопису Рубенса.

5.4. Мистецтво Голландії XVII ст. Рембрандт (1 година)

Реалістичне зображення дійсності в пейзажах і натюрмортах голландських живописців.

Творчість Рембрандта, основні етапи. Гуманізм і психологічна глибина образів у роботах художника. Духовна значимість і філософська глибина творів Рембрандта. Роль світла в картинах художника. Живописна фактура полотен (“Автопортрет із Саскією”, “Святе сімейство”, “Тітус”, “Повернення блудного сина”).

Майстерність і глибина змісту в офортах Рембрандта.

5.5. Мистецтво Франції кінця XVII – початку XVIII ст. (1 година)

Панування класицизму як офіційного напрямку в архітектурі (Версаль, Лувр).

Нікола Пуссен – засновник класицизму в образотворчому мистецтві. Піднесеність живопису Н. Пуссена.

Жорж де Латур – представник напрямку “живопис реального світу”.

Криза дворянської культури наприкінці XVII ст.

Стиль рококо. Архітектура палаців. Вплив стилю рококо на розвиток скульптури (Е. Фальконе).

Садово-паркова скульптура.

Розквіт прикладного мистецтва (фарфор, посуд, гобелени, оформлення інтер’єрів).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 6. Мистецтво XVIII – першої половини XIX ст. (5 годин)

6.1. Мистецтво Іспанії (1 година)

Багатогранність творчості Франсиско Гойї (“Сімейний портрет Карла IV”, серія офортів “Капричос”).

Романтичний гротеск у живопису і графіці.

Зв’язок художника з народно-визвольним рухом (“Розстріл у ніч з 2 на 3 травня 1808 року”).

6.2. Французький живопис (1 година)

Боротьба романтизму і класицизму.

Т. Жеріко. Емоційна напруженість у творах художника (“Пліт Медузи”, ескізи до цієї картини).

Е. Делакруа – глава романтичної школи. Революційна тематика в творчості Делакруа (“Свобода, що веде народ на барикади”).

6.3. Мистецтво Росії (2 години)

Тенденції класицизму, романтизму, реалізму в російському мистецтві кінця XVIII – початку XIX ст.

О. Кіпренський. Риси романтизму в творчості художника. Реалістичні риси його портретів (портрети Є. В. Давидова, О. С. Пушкіна, “Автопортрет”).

В. Тропінін. Його роль у формуванні московської школи живопису. Камерні та інтимні портрети (“Портрет сина”, “Портрет О. С. Пушкіна”).

О. Венеціанов. Його роль у розвитку російського реалістичного живопису. Образи російських селян і російської природи у творах О. Венеціанова. Гуманізм, демократизм творчості художника (“Весна. На оранці”, “Автопортрет”).

К. Брюллов. Академічні традиції, риси класицизму й романтизму в його творчості. Історичний і портретний живопис (“Останній день Помпеї”, портрети Кукольника, Струговщикова, “Автопортрет”).

О. Іванов. Картина “Явлення Христа народу”, ідейно-моральний зміст полотна.

П. Федотов. “Сватання майора”.

Семестрове оцінювання (1 година)

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учня на кінець навчального року:

- запам’ятати основні етапи розвитку мистецтва Стародавнього світу;
- знати ордерну систему в давньогрецькій архітектурі (дорійський, іонійський, коринфський ордери);
- знати найвідоміші твори давньогрецької архітектури і скульптури;
- знати архітектурні споруди та скульптури Стародавнього Риму;
- знати характерні риси давньоєгипетської, давньогрецької та давньоримської скульптури;
- ознайомитися з мистецтвом Візантії;
- вміти розрізняти пам’ятки романського та готичного мистецтва;
- мати поняття про синтез мистецтв;
- знати основні твори великих майстрів епохи Відродження;
- знати творчий шлях та основні твори Леонардо да Вінчі, Мікеланджело;
- вміти порівнювати твори флорентійської та венеціанської шкіл живопису;
- розуміти значення мистецтва епохи Відродження для подальшого розвитку світової культури;
- мати уявлення про основні етапи розвитку європейського мистецтва XVII ст.;
- знати творчий шлях і основні твори Рубенса та Рембрандта;

- вміти визначати основні риси мистецтва бароко;
- розуміти образну своєрідність архітектури класицизму;
- знати основні етапи розвитку європейського мистецтва першої половини XIX ст.;
- вміти виявляти риси романтизму і класицизму в російському мистецтві.

Контрольні заходи

2 тематичних оцінювання (протягом I семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

2 тематичних оцінювання (протягом II семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці травня).

Рекомендована методична література для учнів

Ассев Ю. С. Шедеври світової архітектури. – К., 1982

Заварова А. В., Колесникова Д. М. Російське мистецтво. – К., 1976

Леонардо да Вінчі. Альбом / Автор-упорядник Н. Гуляєвська. – К., 1993

Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль, 2003

Рафаель. Альбом / Автор-упорядник П. О. Білецький. – К., 1990

Сак Л. М., Федорук О. К. Зарубіжне мистецтво. – К., 1980

Світ мистецтва. Популярна дитяча енциклопедія. – Харків: Синтекс, 2001

Дмитрієва Н. А., Виноградова Н. А. Искусство древнего мира. – М., 1986

Островский Г. С. Рассказ о русской живописи. – М., 1987

Педретти К. Леонардо. – М., 1986

ТРЕТІЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

I семестр (16 годин)

Орієнтовні вимоги до вивчення предмета

I-й семестр третього року вивчення предмета передбачає продовження ознайомлення з основними етапами розвитку зарубіжного образотворчого мистецтва від другої половини XIX ст. до сучасності та його найвидатнішими пам’ятками.

Зміст ґрунтується на засадах забезпечення формування в учнів уявлень та знань про те, що:

- мистецтво відтворює складну, суперечливу картину розвитку різних національних художніх шкіл, стилів, течій, творчих особистостей тощо;
- у своїй творчості художники виходять не тільки із безпосередніх вражень, особистих спостережень і вивчення навколишнього життя, але й з досвіду, який віками набувався людством у сфері мистецтва;
- мистецтво кожної епохи пов'язано з історичними умовами, національними особливостями культури;
- з другої половини XIX ст. розпочався інтенсивний розвиток нових художніх течій і напрямів у мистецтві, який продовжується до цього часу.

Ознайомлення з цілим рядом тем бажано проводити під час екскурсій, які рекомендується передбачити у навчально-календарних поурочних планах як одну з форм проведення уроку. Екскурсії можуть бути по місту, в музеї образотворчого мистецтва, виставкові зали, мистецькі майстерні тощо.

Під час проведення уроків необхідно застосовувати сучасні засоби навчання. Вони розширюють можливості вивчення предмета, поглиблюють міжпредметні зв'язки (порівняння декількох творів на полієкрані; порівняння творів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з творами художньої літератури, музики, кіномистецтва тощо).

Твори мистецтва до кожної теми підбираються за тематичними або художньо-образними ознаками.

Початковий курс історії зарубіжного образотворчого мистецтва

Розділ 7. Мистецтво другої половини XIX ст. (8 годин)

7.1. Російське мистецтво. Творчість “передвижників” (2 години)

Протест проти академічного живопису. “Бунт чотирнадцяти”. Виникнення творчого об'єднання “Товариство пересувних художніх виставок”. І. Крамської – організатор, теоретик та ідейний провідник “передвижників”.

І. Крамської. Картина “Христос у пустелі”.

Пейзажний живопис. О. Саврасов (“Граки прилетіли”). І. Шишкін

(“Жито”, “Ранок у сосновому лісі”, “Серед долини рівної”).

Романтизм у творах К. Айвазовського (“Дев'ятий вал”).

І. Рєпін. Історичне полотно “Іван Грозний і його син Іван”, портрети Мусоргського, Стасова, Стрепетової.

М. Ге. Твори на євангельську тематику (“Тайна вечеря”, “Що є істина?”, “Христос і Пілат”, “Голгофа”).

В. Суриков. Новаторство у підході до написання історичної картини (“Меншиков у Березові”, “Бояриня Морозова”, “Перехід Суворова через Альпи”).

В. Васнецов (“Після побоїща Ігоря Святославовича з половцями”, “Три богатирі”).

М. Антокольський. Історична тематика в скульптурі М. Антокольського (“Іван Грозний”, “Петро I”, “Нестор-літописець”).

Бажано організувати екскурсію до музею або картинної галереї.

7.2. Становлення і розвиток пейзажного живопису у Франції (50–60-ті рр.) (1 година)

Своєрідність поетичного бачення природи у творчості К. Коро. Нова-торські досягнення у передачі колориту в картинах К. Коро. “Вальорний” живопис. “Барбізонська школа” реалістичного пейзажу (Ш. Добіньї та ін.).

7.3. Імпресіонізм. Французький живопис 60–80-х рр. (2 години)

Виникнення нового напрямку у живопису. Походження поняття *імпресіонізм*. Боротьба із салонним і академічним мистецтвом.

Творчість Е. Мане (“Сніданок на траві”, “Портрет Еміля Золя”).

К. Моне – лідер імпресіонізму. Характерні особливості творчого методу імпресіоністів. Принципи композиції. Самобутня система пленеру.

Розробка пленеру і техніки імпресіонізму (К. Моне: серія картин “Руанський собор”).

О. Ренуар. “Портрет артистки Жанни Самарі”.

Композиційна майстерність Е. Дега (“Блакитні танцюристки”).

К. Піссарро. Пейзажі.

7.4. Імпресіонізм у скульптурі (1 година)

Вплив імпресіонізму на творчість французького скульптора-новатора О. Родена. Потяг до філософського осмислення дійсності (“Мислитель”). Вплив імпресіонізму на розвиток мистецтва кінця XIX – початку XX ст.

7.5. Мистецтво постімпресіонізму (1 година)

Постімпресіонізм – предтеча сучасного, так званого абстрактного мистецтва. Трактування простору і форми предметів у творах П. Сезанна. Значення кольору в моделюванні форми.

Підкреслена емоційна виразність, експресивність живопису Ван Гога. Роль кольору і фактури.

Узагальнено-декоративне розуміння кольору П. Гогена.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 8. Мистецтво кінця XIX – початку XX ст. (4 години)

8.1. Російське мистецтво (1 година)

Творчість І. Левітана. Образи природи. Розкриття настрою художника у характері зображеної природи (“Після дощу”, “Вечірній дзвін”, “Літній вечір”). Пошуки монументального узагальнення. Філософське осмислення образу природи (“Березень”, “Золота осінь”, “Над вічним спокоєм”). Ідейна значимість картини “Володимирка”. Узагальнений образ Росії (“Озеро Русь”).

Творчість М. Врубеля. Реалістичні основи і суб’єктивні пошуки в його творах. Фантастика Врубеля (“Пан”, “Демон”, “Бузок”). Монументально-декоративний живопис. Врубель-портретист. Рисунки Врубеля до поеми М. Лермонтова “Демон”.

Об’єднання художників “Світ мистецтва” (О. Бенуа, К. Сомов, Л. Бакст, М. Добужинський та ін.). Творчі об’єднання та угруповання 1907–1917 рр. (“Блакитна троянда”, “Бубновий валет”, “Союз російських художників” та ін.).

8.2. Стиль модерн (1 година)

Характерні особливості творчого методу *модерн*. Поєднання ідей символізму зі створенням незвичайних декоративних форм (в архітектурі і скульптурі, живопису і графіці, декоративно-прикладному мистецтві). Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво стилю модерн.

8.3. Польський живопис стилю модерн (1 година)

Вплив *імпресіонізму* і *символізму* на творчість В. Подковінського, Ю. Панькевича, Л. Вичулковського. Акварельний живопис Ю. Фалата.

Символізм і сецесія. Я. Мальчевський, Ю. Мегоффер, С. Висп’янський. Польські художники у Франції (В. Слевінський, О. Бознанська). Майстри пейзажного живопису (Я. Станіславський, Ф. Рушиць).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 9. Мистецтво XX ст. (4 години)

9.1. Новітні напрями і течії. Авангардизм (1 година)

Складний і суперечливий характер мистецтва. Поширення різноманітних абстрактних модерністських течій.

Експресіонізм. Е. Мунк “Крик” (Норвегія); Е. Кірхнер, Е. Нольде, Е. Хеккель, Ф. Марк, А. Макке (Німеччина).

Футуризм. Т. Марінетті, У. Боччоні, Д. Северіні, Д. Балла та ін. (Італія).
Кубізм. Ж. Брак (Франція), П. Пікассо (Іспанія).

Абстракціонізм. П. Мондріан, К. Малевич, В. Кандинський.

Дадаїзм. М. Дюшан, М. Ернст, Г. Арп та ін.

Сюрреалізм. А. Массон, П. Дельво, С. Далі.

Поп-арт. Е. Уорхол, Т. Вессельман, Р. Ліхтенштейн.

Швидка зміна напрямів і течій. Поширення абстрактного мистецтва в США.

9.2. Тенденції у мистецтві XX ст. (2 години)

Архітектура. Конструктивно-функціональний характер. Синтез образотворчого мистецтва з архітектурою (Франція: Ле Корбюзьє, Ф. Леже).

Формування засад нової архітектури у Німеччині. Проекти В. Гропіуса (будинок у Кельні, редакція “Чикаго триб’юн”).

Нове раціональне зодчество в Італії. П. Л. Нерві (Малий палац спорту в Римі, Палац праці в Туріні).

Раціональні основи американської архітектури (Л. Саллівен, Ф. Райт).

Образотворче мистецтво. Мистецтво фовістів А. Матісса, М. Вламінка, А. Дерена (Франція). Барвистість та декоративність живописних творів А. Матісса (“Великий червоний інтер’єр”, “Танець”, “Музика”). Натюрморти і портрети А. Матісса.

П. Пікассо – французький живописець, скульптор, графік, кераміст. Гуманізм творчості, своєрідність естетичність принципів П. Пікассо (“Дівчина на кулі”, “Побачення”, “Жіночий портрет”).

Скульптури А. Бурделя та А. Майоля.

Семестрове оцінювання (1 година)

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учня на кінець I-го семестру:

- знати про основні відкриття у живописі другої половини XIX ст.;
- мати уявлення про творче об’єднання російських художників “Говаристство пересувних художніх виставок”;

- знати творчість відомих російських художників другої половини XIX – початку XX ст.;
- вміти визначати основні риси імпресіонізму;
- знати творчість провідних майстрів французького імпресіонізму;
- знати основні твори видатного французького скульптора О. Родена;
- вміти визначати основні риси постімпресіонізму;
- знати творчість провідних майстрів французького постімпресіонізму;
- розуміти поняття “стиль модерн”;
- знати творчість польських художників-модерністів;
- мати уявлення про художні течії і напрями в мистецтві XX ст.;
- мати уявлення про конструктивні та образні особливості сучасної архітектури.

Рекомендована методична література для учнів

Ассєв Ю.С. Шедеври світової архітектури. – К., 1982

Заварова А. В., Колесникова Д. М. Російське мистецтво. – К., 1976

Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль, 2003

Сак Л. М., Федорук О. К. Зарубіжне мистецтво. – К., 1980

Світ мистецтва. Популярна дитяча енциклопедія. – Харків: Синтекст, 2001

Островский Г. С. Рассказ о русской живописи. – М., 1987

II семестр (18 годин)

Орієнтовні вимоги до вивчення предмета

У II семестрі розглядаються етапи розвитку українського мистецтва від найдавніших часів до XIV ст. включно.

Навчально-виховні завдання розділу передбачають вироблення в учнів свідомого естетичного підходу до вітчизняного мистецтва, формування сфери їхніх духовних зацікавлень і переконань.

Зміст навчального предмета третього року вивчення ґрунтується на засадах забезпечення формування уявлень та знань про те, що:

- художня культура слов'ян, збагатившись здобутками візантійського мистецтва, утворила підґрунтя для розвитку своєї культури і мистецтва Київської Русі;

- після прийняття християнства головним видом мурованого будівництва Київської Русі стали церкви і собори;
- своєрідність архітектурних композицій Галицько-Волинського князівства.

Ознайомлення з цілим рядом тем бажано проводити під час екскурсій, які рекомендується передбачити у навчально-календарних поурочних планах як одну з форм проведення уроку. Екскурсії можуть бути по місту, в музеї образотворчого мистецтва, виставкові зали, мистецькі майстерні тощо.

Під час проведення уроків необхідно застосовувати сучасні засоби навчання. Вони розширюють можливості вивчення предмета, поглиблюють міжпредметні зв'язки (порівняння декількох творів на полієкрані; порівняння творів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з творами художньої літератури, музики, кіномистецтва тощо).

Твори мистецтва до кожної теми підбираються за тематичними або художньо-образними ознаками.

Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва

Розділ 1. Вступ (1 година)

Розділ 2. Історичне коріння мистецької культури України. Мистецтво найдавніших часів (5 годин)

2.1. Мистецтво первісного суспільства (1 година)

Нерозривність мистецтва первісної людини з релігією, трудовою та пізнавальною діяльністю.

Виразність зображення тварин у пам'ятках палеолітичного мистецтва (знахідки з Кам'яної Могили поблизу Мелітополя). Пізня дрібна пластика (стагуетки палеолітичних Венер – втілення образу богині Прародительки).

Мистецтво неоліту та бронзової доби. Особливості прикладного мистецтва Трипільської культури. Розписна трипільська кераміка. Найпоширеніші мотиви трипільського орнаменту у вишивці та писанках. Фігурна пластика.

2.2. Мистецька культура скіфо-сарматських племен (1 година)

Сліди культурних традицій народів, які заселяли терени сучасної України у давні часи.

Скіфські кургани, їх архітектурна конструкція. Археологічні знахідки з Товстої Могили, Кургану Чортомлик та ін. Різновиди і стилістичні ознаки скіфської кам'яної скульптури. Специфічні ознаки скіфських художніх виробів із зображенням тварин. Скіфська пектораль. Ювелірні вироби із сарматських поховань. Утворення самобутнього, так званого “звіриного стилю”.

2.3. Античне мистецтво Північного Причорномор'я (1 година)

Розвиток античної культури і мистецтва на теренах України (VI–IV ст. до н.е. – IV ст. н.е.).

Архітектура та планування античних міст-полісів Північного Причорномор'я (Ольвія, Херсонес Таврійський, Пантикапей та ін.).

Скульптура античного періоду. Зразки привезеної античної скульптури. Скульптурний портрет. Золотий посмертний зліпок з обличчя царя Боспору Рескупоріза. Мотиви декоративних прикрас саркофагів.

Ювелірні вироби.

2.4. Давньослов'янська мистецька спадщина (1 година)

Міфологія та світосприйняття слов'ян. Перші пам'ятки слов'янської культури (поховальні поля Київщини, Волині й Галичини).

Кераміка.

Скульптура (схематичність рухів та узагальненість форм). Статуя Світовида з р. Збруч, так званий Збруцький ідол. Кам'яні скульптури слов'янських богів-ідолів (с. Іванівці та поблизу с. Ставчан Хмельницької області).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 3. Мистецтво періоду становлення християнства (V–IX ст.) (3 години)

3.1. Архітектура візантійських міст Півдня України (1 година)

Вплив візантійських художніх традицій будівництва на архітектуру Криму. Оборонні та кульгові споруди. Вежа фортеці Алустон (VI ст.).

Типологічна еволюція монументальної архітектури Криму доби Середньовіччя.

Базиліка як тип християнського храму.

Базиліки, перекриті кроквами (Східна, Західна, базиліка на Мангупі, Північна, Уварівська та ін.).

Базиліки, перекриті склепіннями (базиліка в Партеніті, базиліка на горі Тепсень).

Центричні споруди. Чотирьохапсидний храм, Хрещальня біля Уварівської базиліки.

Печерні міста Криму. Печерні монастирі. Успенський монастир біля Бахчисарая (VIII – початок IX ст.).

3.2. Скульптура раннього християнства (1 година)

Надмогильна плита із символікою хреста (512 р.). Розп'яття з Комишової бухти (антіохійський тип зображення Спасителя). Статуя “Доброго пастиря”. Скульптурні сюжетні композиції. Твори портретного жанру (зображення візантійського імператора Констанція II). Ікона-рельєф Святого Георгія із Маріуполя.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 4. Мистецтво Київської Русі (10 годин)

4.1. Монументальне зодчество Київської Русі (1 година)

Утворення Київської Русі та її зв'язки з Візантією. Розквіт Київської держави. Запровадження християнства на Русі. Розбудова руських міст (Киева, Чернігова, Переяслава та ін.).

Особливості архітектури Київської Русі. Золоті ворота у Києві (1037 р.)

Десятинна церква (кінець X ст.) – перший мурований храм Київської Русі. Спаський собор у Чернігові (кінець XI ст.). Михайлівський собор та Надбрамна церква у Переяславі.

4.2. Софія Київська – видатна пам'ятка світового зодчества (2 години)

Софія Київська – символ могутності та величі Київської держави. Архітектурна композиція собору. Своєрідність об'ємної композиції (пірамідальність, динаміка, мальовничість конструкції). Сакральна символіка храму.

Створення мозаїчних та фрескових циклів у соборі: Христос-Пантократор з архангелами; Оранта; апостоли з композиції “Євхаристія”; Благівіщення; портрети князя Ярослава, фрески з вез. Скульптурні деталі.

4.3. Іконопис Київської Русі (2 години)

Джерела української ікони. Призначення ікони. Київ – центр іконопису у Східній Європі (XI–XIII ст.). Прийоми художньої виразності в іконі (узагальнення площини форм, пластика, виразність ліній, чистота і звучність кольорів, символічна функція кольору).

Колористична образна дія ікони Вишгородської Богородиці (“Богородиця Ніжності”).

Алімпій – перший відомий живописець Київської Русі кінця XI – початку XII ст.

“Велика Панагія” – одна з найдавніших ікон.

Ікона “Борис і Гліб”.

4.4. Книжкова мініатюра (1 година)

Поширення рукописної книги в Київській Русі. Декорування рукописів малюнками. Яскраві декоративні заставки, ініціали, фантастичні малюнки людей, тварин. Гармонійне поєднання малюнків і тексту. Колористичні принципи мініатюри (“Остромирове Євангеліє”, “Ізборник Святослава”).

4.5. Декоративно-прикладне мистецтво (1 година)

Київ – центр художніх ремесел. Виготовлення виробів із золота та срібла. Техніка художньої обробки металу (карбування, кування, литво). Мистецтво давньоруських ювелірів (шийні гривні, лунниці (підвіски), зірчасті колти, оклади книг).

Перегородчасті емалі з яскравими кольоровими зображеннями релігійних образів, птахів, рослинних орнаментів, орнаментів із зображенням звірів.

Художні вироби з дерева, каменю, кістки та рогу.

Художнє скло (кубки, чарки, браслети, намисто).

Гончарні вироби (глиняні корчаги; амфори для вина, зерна; глеки та іграшки).

4.6. Мистецтво Галицько-Волинського князівства

XII–XIV ст. (1 година)

Особливості архітектури Галицько-Волинського князівства. Холм – архітектурний центр князівства. Розвиток традицій галицької архітектури у Львові (церкви Святого Миколая, Святої Параскеви П'ятниці, Святого Онуфрія, костели Марії Сніжної та Івана Хрестителя).

Церква Святого Пантелеймона в Галичі (початок XII ст.). Особливості композиції, статичність, стриманість.

Елементи декорування фасаду (Успенський собор у Володимир-Волинському).

Нововведення у галицько-волинських мініатюрах.

Іконопис галицько-волинських земель (“Богоматір Одигітрія”, Ченстоховська ікона Божої Матері, “Юрій Змієборець”).

Галицькі керамічні плитки з рельєфними зображеннями.

Художні вироби з металу.

Семестрове оцінювання (1 година)

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учня на кінець навчального року:

- знати основні етапи розвитку українського мистецтва з найдавніших часів до XIV ст. включно;
- мати уявлення про особливості Трипільської культури;
- мати уявлення про специфічні ознаки мистецької культури скіфо-сарматських племен;
- познайомитись з античним мистецтвом Північного Причорномор'я;
- мати уявлення про давньослов'янську мистецьку спадщину;
- познайомитись із пам'ятками мистецтва візантійських міст Півдня України (V–IX ст.)
- мати уявлення про особливості монументального зодчества Київської Русі;
- знати про архітектурну композицію Київської Софії – головного Собору Київської Русі;
- мати поняття про синтез мистецтв у храмах Київської Русі. Мозаїчно-фресковий розпис;
- мати уявлення про прийоми художньої виразності іконопису Київської Русі;
- мати уявлення про особливості архітектури Галицько-Волинського князівства.

Контрольні заходи

2 тематичних оцінювання (протягом I семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

2 тематичних оцінювання (протягом II семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці травня).

Рекомендована методична література для учнів

Асєєв Ю. С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980

Мозаїки та фрески Софії Київської. – К., 1980

Нельговський Ю. П., Степовик Д. В., Членова Л. Г. Українське мистецтво. – К., 1976

Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль, 2003

Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.). – К., 1992

Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України. – К., 2002

ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Основні вимоги до вивчення предмета

На четвертому році вивчення предмета розглядаються наступні етапи розвитку українського мистецтва від XV ст. до сучасності.

Навчально-виховні завдання розділу передбачають вироблення в учнів свідомого естетичного підходу до вітчизняного мистецтва, формування сфери їх духовних зацікавлень і переконань.

Зміст навчального предмета четвертого року вивчення ґрунтується на засадах забезпечення формування уявлень та знань про те, що:

- Ренесанс в Україні мав своєрідний характер. Цей історичний етап (друга половина XVI – перша половина XVII ст.) хронологічно не збігався з європейським;
- у мистецтві другої половини XVII – середини XVIII ст. ренесансні форми витісняються пишними бароковими з яскравими соковитими формами і неспокійною динамікою руху;
- класицизм і романтизм (перша половина XIX ст.) зв'язують в один ланцюг послідовного історико-художнього процесу давнє українське мистецтво з його ренесансними і бароковими рисами та нове мистецтво критичного реалізму;
- художньо-просвітницька місія “передвижників” (друга половина XIX ст.) органічно поєднувалася зі створенням нових осередків мистецтва у великих містах України;

- на межі XIX–XX ст. остаточно сформувалася українська національна школа, досягнення якої охопили не окремий вид мистецтва, а художню культуру України в цілому;
- українські митці створили низку видатних творів стилю модерн, а представники авангардних напрямів XX ст. здобули світове визнання і мали певний вплив на розвиток живопису, сценографії, скульптури в країнах Європи та Америки.

Ознайомлення з цілим рядом тем бажано проводити під час екскурсій, які рекомендується передбачити в навчально-календарних поурочних планах як одну з форм проведення уроку. Екскурсії можуть бути по місту, в музеї образотворчого мистецтва, виставкові зали, мистецькі майстерні тощо.

Під час проведення уроків необхідно застосовувати сучасні засоби навчання. Вони розширюють можливості вивчення предмета, поглиблюють міжпредметні зв'язки (порівняння декількох творів на поліекрані; порівняння творів архітектури, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з творами художньої літератури, музики, кіномистецтва тощо).

Твори мистецтва до кожної теми підбираються за тематичними або художньо-образними ознаками.

Початковий курс історії українського образотворчого мистецтва

Розділ 5. Мистецтво V – першої половини VIII ст. (9 годин)

5.1. Архітектура (2 години)

Причини інтенсивного оборонного будівництва. Нові технології будівництва, пов'язані з появою нових видів вогнепальної зброї. Замки у Хотині, Острозі, Олеську. Оборонні замки Поділля XV–XVII ст. (Кам'янець-Подільська фортеця, замки у Меджибожі, Сатанові, Зіньківцях, Пиляві, Бару, Ярмолинцях, Сутківцях та ін.).

Особливості українського містобудування. Виникнення нових міст (Жовква, Броди та ін.). Вплив європейського Відродження на архітектуру українських міст. Поширення стилю *ренесанс*. Провідне місце світських будівель (ратуш, замків-палаців, житлових будинків). Ансамбль львівських споруд на Площі Ринок (будинок і вежа Корнякта, Чорна кам'яниця, Братська (Успенська) церква, каплиця Трьох святих, каплиця Боїмів і Кампіанів).

Своєрідне поєднання оборонного будівництва з будівництвом палаців (Збараж, Золочів, Підгірці). Врахування особливостей місцевості, потреб оборони під час будівництва церков, монастирів (Троїцький монастир, Почаївська та Унівська Успенські лаври).

Бажано організувати екскурсію по замках і фортецях України.

5.2. Монументальний живопис (1 година)

Пам'ятки монументального живопису (фрескові розписи в ротонді церкви Святого Миколи в с. Горяни поблизу Ужгорода). Вплив традицій Київської Русі на розвиток монументального малярства.

Розписи дерев'яних церков (XV – початок XVII ст.). Стінопис церкви Святого Духа в с. Потелич (Жовківський район Львівської області). Поява виразних українських типажів у розписах на євангельські теми. Спорідненість потелицьких розписів з українським образотворчим фольклором.

5.3. Українська ікона стилю ренесанс (XVI – початку XVII ст.) (1 година)

Іконостас – центральна частина внутрішнього оздоблення храму. Ікони з с. Ванівки “Різдво Марії”, “Розп'яття”, “Преображення”; “Архангели” з с. Дальови. Самобутність в трактуванні сюжетів (“Юрій Змієборець” зі Станілі, “Волинська Богоматір”, “Страсті Христові” з с. Раделичі Львівської області).

Вплив народної ікони на подальший розвиток професійного ікономалювання в Україні. “Страшний Суд” – пам'ятка народного іконопису XVI ст. Внесення в іконописання елементів реалізму.

Віртуозне поєднання мистецьких досягнень європейського Відродження із самобутніми українськими рисами в іконостасах П'ятницької й Успенської церков м. Львова, Святодухівського монастиря в Рогатині. Ікони Ф. Сеньковича та М. Петраховича.

5.4. Портретний живопис XVI – першої половини XVII ст. (1 година)

Поява творів світського жанру – портретів. Портрети Я. Гербурта, С. Баторія, К. Острозького та К. Корнякта. Становлення парадного типу в портреті (перша половина XVII ст.).

Вплив європейського парадного портрету (портрети І. Даниловича, К. Збараського, Я. Жевуського).

5.5. Скульптура (1 година)

Розвиток монументальної пластики та втілення через скульптурні зображення ренесансних ідей. Використання декоративної скульптури для оздоблення архітектурних споруд (Чорна Кам'яниця, будинок Корнякта, каплиця Трьох святих, Успенська церква у Львові). Каплиця Боїмів та Кампіанів у Львові. Скульптурний портрет (надгробок). Психологічна характеристика похованого.

5.6. Книжкова мініатюра та гравюра (1 година)

Розвиток книжкової культури. Орнаментика та мініатюри. Орнаментика Острозької Біблії (1581 р.). Мініатюри “Київського псалтиря” та “Пересопницького Євангелія”. Художнє оформлення “Апостола” (1574 р.). Іван Федоров. Гравюри майстра Іллі до Требника Петра Могилы (1646 р.) та Києво-Печерського патерика (1661 р.).

5.7. Декоративно-прикладне мистецтво (1 година)

Створення ремісничих цехів у Львові, Кам'янець-Подільському, Луцьку, Володимир-Волинському, Потеличі, Меджибожі, Барі, Острозі, Бородах і Жовкві.

Кераміка. Золотарство.

Обробка металів (ковальство, слюсарство, ливарство).

Виготовлення обрядового церковного одягу.

Меблі (скрині, стільці, крісла та ін.).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 6. Мистецтво другої половини XVII – останньої чверті XVIII ст. (8 годин)

6.1. Архітектура. Скульптура (1 година)

Ідеї величчя козацтва України у спорудах барокового стилю. Споруди стилю “козацьке бароко” за правління І. Мазепи (Братська Богоявленська церква; Микільський собор; церкви Всіх Святих Києво-Печерської Лаври, у Новгород-Сіверську, Глухові; Видубицький монастир та ін.).

І. Григорович-Барський.

Реконструкція споруд Київської Русі у бароковому стилі.

Будівництво колегіумів, монастирів, військових канцелярій, житлових будинків. С. Ковнір (Ковнірівський корпус, будинок друкарні, дзвіниця Києво-Печерської Лаври).

Риси *бароко* в народній архітектурі (церква Святого Юра в Дрогобичі).

Андріївська церква (1747–1753 рр.). Маріїнський палац (1752–1755 рр.).

Синтез скульптури та архітектури (собор Святого Юра у Львові). Використання скульптури для оздоблення фасадів, інтер'єрів. Львівський скульптор Пінзель. Розвиток монументальної скульптури на Лівобережжі.

6.2. Іконопис (1 година)

Нові мистецькі принципи в ікономалюванні другої половини XVII–XVIII ст. Творчість І. Рутковича та Й. Кондзелевича. Особливості художньої виразності їхніх творів (моделювання форм, трактування простору, колорит, увага до деталей побуту). І. Руткович (іконостас церкви Святого Духа у с. Потеличі та церкви Різдва Христового у м. Жовква). Й. Кондзелевич (іконостас Манявського скиту).

Малярська майстерня Києво-Печерської Лаври – важливий осередок релігійного малярства Києва та Лівобережжя.

Поширення в Україні ікон Покрови Богородиці (“Козацька Покрова” із зображенням Б. Хмельницького, “Розп’яття” з портретом лубенського полковника Леонтія Свічки).

Ікони народних майстрів. Регіональні зображення Богородиці.

Народний іконопис XVII–XVIII ст. (“Архангел Михаїл” із с. Козево, “Христос і Самаритянка” із с. Буців).

6.3. Портретний живопис (1 година)

Розвиток козацького портрету на Лівобережжі. Різновиди портретів. Художні прийоми та особливості. Тенденції. (Портрети Б. Хмельницького, Д. Єфремова, В. Дуніна-Борковського, П. Сулими, Я. Шияна, С. Сулими, Г. Гамалії).

Ктиторський портрет – зображення меценатів, доброчинців храму (портрети князів Острозьких, Вишневецьких, гетьманів Б. Хмельницького, І. Мазепи у вівтарній частині Успенського собору).

6.4. Народний живопис (1 година)

Народна картина як вид світського живопису. Вираження народних ідеалів та народного світосприйняття. Найпопулярніший сюжет – “Козак-бандурист”, “Козак Мамай”. Принципи композиційної побудови. Символіка та семантика картин “Козак Мамай”.

6.5. Графіка (1 година)

“Золотий вік” української гравюри. Плеяда українських гравєрів (О. Тарасевич, Л. Тарасевич, І. Щирський, Н. Зубрицький, Г. Левицький).

Зміни в техніці гравірування (гравюра на металах). Книга “Києво-Печерський патерик” з гравюрами Л. Тарасевича. Панегіричні гравюри Г. Левицького. Формотворчі та виражальні засоби (рисунок, композиція, трактування простору, часові співвідношення).

6.6. Декоративно-прикладне мистецтво (1 година)

Осередки кераміки (Київ, Львів, Чернігів). Виникнення нових осередків (Васильків, Опішня, Умань, Миргород, Батурин, Міжгір'я, Потелич, Косів, Коломия).

Гутне скло.

Художня обробка металів.

Килимарство.

Вишивка і гаптування.

6.7. Мистецтво доби рококо (остання чверть XVIII ст.) (1 година)

Особливі риси мистецтва стилю *рококо* (пишність, статичність, урочистість, блиск і велич). Поєднання елегантності з веселістю. Церква в с. Великі Сорочинці. Меценати доби *рококо* – Кальнишевський, Розумовський. Західноукраїнська скульптура стилю *рококо*. Скульптори Фесінгер, Осінський, Пінзель.

Семестрове оцінювання (1 година)

Розділ 7. Мистецтво першої половини XIX ст. (6 годин)

7.1. Архітектура (класицизм) (1 година)

Забудова міст. Помпезність будинків державних установ, навчальних закладів, церков, палаців.

А. Меленський. Церква-мавзолей на Аскольдовій могилі в Києві (1810 р.).

О. Беретті. Університет Святого Володимира (1843 р.), Інститут шляхетних дівчат (1843 р.).

Розбудова південноукраїнських міст (Катеринослав, Миколаїв, Одеса, Севастополь, Херсон).

Потьомкінські сходи і Воронцовський палац в Одесі (архітектор Ф. Боффо).

Палацово-паркова архітектура. Палац К. Розумовського у м. Батурині, палац Г. Галагана в с. Сорочинці.

Парки “Софіївка” в Умані та “Олександрія” в Білій Церкві.

Архітектурні окраси Львова: “Оссолінеум”, ратуша на Площі Ринок.

7.2. Скульптура (1 година)

Синтез мистецтв – тісний зв'язок скульптури з архітектурою. Творчість І. Мартоса та її вплив на розвиток української і російської скульптури ХІХ ст.

Пам'ятник князю Володимирі в Києві (скульптори В. Демут-Малиновський, П. Клодт, архітектор О. Тон).

Розвиток скульптури в Західній Україні. Львівська епітафальна скульптура (надмогильні пам'ятники). Чотири фонтани на Площі Ринок у Львові з постатями Нептуна, Діани, Амфітріти й Адоніса. Алгоритичний зміст цих скульптур.

Оздоблення будинків скульптурами.

1.2. Живопис і графіка (1 година)

Петербурзька академія мистецтв і українські художники.

Творчість А. Лосенка, Д. Левицького, В. Боровиковського. Внесок українських митців у розвиток російського образотворчого мистецтва.

Український період творчості російського художника В. Тропініна (“Дівчина з Поділля”, “Устим Кармелюк”, “Українець з палицею”, “Портрет українського селянина”, “Український парубок” та ін.). Виразні етнічні характеристики в портретах В. Тропініна. Жанрові картини художника з українського народного побуту (“Весілля в Кукавці”).

Творчість А. Мокрицького та І. Сошенка.

В. Штернберг – один із зачинателів української школи пейзажного і побутового живопису (“Вітряки в степу”, “Табун”, “Переправа через Дніпро”, портрети Т. Шевченка, “Кобзар з поводитирем”).

Розвиток книжкової і станкової графіки (І. Сошенко, Д. Безперчий, В. Штернберг, М. Башилов, Я. де Бальмен).

7.4. Творчість Т. Г. Шевченка-художника (1 година)

Рання творчість (1830–1843 рр.). Навчання в Петербурзькій академії мистецтв. Багатогранність образного мислення Т. Шевченка – художника і поета. Однойменні поетичні і малярські твори. Символічно-алегоричне полотно “Катерина” (1843 р.).

Жанрова картина “Селянська родина”.

Переборення традицій академізму, риси новаторства. Серія офор-тів “Живописна Україна” (1844 р.).

Праця Т. Шевченка в Археографічній комісії. Виконання зарисовок у Кам'янці-Подільському.

Т. Г. Шевченко-портретист. Власний образ митця. Живописна система портретних творів.

Творчість останніх років життя (періоду заслання). Графічні твори на біблійні сюжети (“Благословення дітей”, “Самаритянка”, “Святий Себастьян”). Серія “Притча про блудного сина” (1856–1857 рр.).

7.5 Декоративно-прикладне мистецтво (1 година)

Народне малярство (іконопис, картини, розписи житла).

Ткацтво (осередки – Київ, Батурин, Ніжин, Переяслав, Чернігів, Черкаси, Кам'янець-Подільський, Львів, Броди).

Багатство технік вишивання. Прикрашання одягу вишивкою.

Кераміка (центри – Опішня, Бубнівка, Бар на Вінниччині, Товсте на Тернопільщині, Косів, Коломия на Івано-Франківщині, Мукачеве на Закарпатті).

Фарфорово-фаянсова промисловість. Вироби Полонського фарфорово-фаянсового заводу (Хмельницька область).

Склоробні майстерні (Чернігівщина, Волинь, Поділля й Київщина).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 8. Мистецтво другої половини ХІХ ст. (4 години)

8.1. Живопис (1 година)

Інтенсивний розвиток побутового жанру. Прагнення народності й життєвої правди в живописних полотнах.

Л. Жемчужников. “Кобзар на шляху”.

І. Соколов. “Свято Івана Купала на Україні”, “Кобзар”, “Весілля” та ін.

Д. Безперчий. “Автопортрет”, “Бандурист”, “Рибалки”, “Село”.

К. Трутовський. “Колядки на Україні”, “Білять полотно”, “В місячну ніч”, “Кобзар над Дніпром”.

8.2. Передвижницька течія в українському живописі.

Перші мистецькі школи в Україні (1 година)

Активізація художнього життя в Україні в другій половині ХІХ ст. Творча взаємодія представників демократичних кіл українського та російського народів. Твори російських живописців на українську тематику.

І. Айвазовський. “На Україні”, “Чумаки в дорозі”, “Вітряки біля ріки”.

І. Крамської. “Русалки”, “Майська ніч”.

І. Репін. “Запорожці”, “Вечорниці”.

М. Ге. “Що є істина?”, “Голгофа”, “Розп’яття”.

Демократизація та інтенсивний розвиток літератури, театру, музики та образотворчого мистецтва.

Відкриття художніх шкіл у Харкові (1869 р.), Києві (1875 р.).

Заснування художніх музеїв у Харкові, Києві та Одесі.

Майстри побутового жанру. М. Пимоненко. “Жниця”, “Весілля в Київській губернії”, “Автопортрет”, портрет М. Мурашка.

М. Кузнецов. “На заробітки”.

К. Костанді. “В люди”, “Сутінки”.

В. Ровадовський. “На Україні”.

8.3. Розвиток пейзажного жанру (1 година)

Формування національної школи пейзажу. Традиції пленеризму в українському живописі.

С. Васильківський. “Коробів хутір”, “Ранок (Отара в степу)”, “По Дінцю”.

П. Левченко. “Україна”, “На Харківщині”, “Водяний млин”, “Село взимку (Глухомань)”.

Романтичні краєвиди А. Куїнджі. “Українська ніч”, “Місячна ніч на Дніпрі”.

І. Айвазовський – співець української природи. “Очерет на Дніпрі”, “Чорне море”.

Образи української природи у творчості польських художників Л. Вичулковського та Я. Станіславського.

(Бажано організувати екскурсії до музею чи картинної галереї).

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 9. Мистецтво кінця ХІХ – початку ХХ ст. (3 години)

9.1. Становлення стилю модерн. Архітектура (1 година)

Характерні риси українського архітектурного стилю. Художньо-образні рішення в архітектурі. Застосування нових конструкцій з металу та залізобетону.

В. Городецький. Будинок з химерами (Київ), Національний музей українського образотворчого мистецтва.

Звернення до традицій української народної архітектури та декоративно-прикладного мистецтва.

В. Кричевський. Будинок Полтавського губернського земства.

Стиль *модерн* в архітектурі Львова.

9.2. Живопис та графіка стилю модерн (1 година)

Застосування досягнень пленерного живопису. Зв’язок живопису з літературою та музикою.

М. Мурашко. “Портрет дівчини у червоному капелюсі”, “Сонячні плями”, “Старий учитель”, “Автопортрет”.

О. Новаківський. “Втрачені надії”, “Пробудження”, “Довбуш”, “Дзвінка”, “Гора Греггі”, “Мати Милосердя”, автопортрети, натюрморти та ін.

О. Кульчицька. “Гуцулка Параня”, “Портрет дівчини”.

М. Жук – живописець і графік. Живописні твори “Чорне і біле”, “Хризантеми”. Графічні портрети М. Коцюбинського, М. Біляшівського та ін.

Г. Нарбут. Ілюстрації до “Української абетки”, “Енеїди”, заставка до журналу “Мистецтво”.

Київський період творчості російського художника М.Врубеля. Розписи в Кирилівській церкві та соборі Святого Володимира.

Тематичне оцінювання (1 година)

Розділ 10. Мистецтво ХХ ст. (5 годин)

10.1. Мистецтво 20–30-х рр. (1 година)

Відкриття Української Академії мистецтв (1918 р.). Створення М. Бойчуком школи монументального живопису (В. Сєдляр, І. Падалка, Т. Бойчук, Є. Сагайдачний та ін.).

А. Петрицький. Цикл розписів у Кам’янець-Подільському.

Створення Ф. Кричевським школи станкового живопису. Портретна творчість Ф. Кричевського (портрет Г. Павлуцького, автопортрет та ін.). Жанрові полотна Ф. Кричевського (“Свати”, “Мати”). Глибокі роздуми про людське життя у творчості Ф. Кричевського (триптих “Життя”).

Розвиток батального живопису. М. Самокиш. “Бій Богуна з Чарнецьким”, “Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким”.

Нові риси української графіки. М. Жук (портрети Л. Курбаса, П. Тичини, П. Куліша, Г. Сковороди). В. Касіян (ілюстрації до новели В. Стефаніка “Кленові листки”). В. Гагенмейстер (портрети Усти-

ма Кармелюка, “Старий Кам’янець-Подільський”). Никифор Дровняк (“Місто”, “Церква в малому містечку”).

Скульптура. Особливості передачі руху в скульптурних композиціях О. Архипенка (“Танок”, “Червоний танок”, “Бокс”). Введення О. Архипенком у пластику нових засобів виразності: кольору та різних за фактурою матеріалів (дерево, метал, скло).

І. Кавалерідзе. Пам’ятник Т. Шевченку у Ромнах.

10.2. Мистецтво 40–60-х рр. (1 година)

Живопис. Розвиток історичного жанру. М. Дерегус. Серія “Хмельниччина”. Г. Меліхов “Молодий Т. Шевченко в майстерні К. Брюллова”.

Образ сучасників у побутовому жанрі. Т. Яблонська. “Хліб”.

Теми з життя молоді. Т. Голембієвська (“Українські куманці”). А. Коцка (“Наречена”). А. Ерделі (“Заручені”).

Народне малярство. Образи рідної землі у творчості К. Білокур. “Рідне поле”, “Цар-Колос”, “Квіти України”.

Народний настінний живопис. Г. Собачко-Шостак. “В червоному полі”, “Вечірні вогники”, “Польові дзвіночки”, “Український вінок”, “Рожеве сяйво”.

Театрально-декоративне мистецтво. Ф. Нірод, Д. Лідер, Є. Лисик, С. Данілишин, М. Кипріян.

Графіка. Майстер великих графічних серій М. Дерегус. “Українські народні думи і пісні”.

Книжкова графіка, станкові гравюри та кінодекорації Г. Якутовича. (ілюстрації до драматичної поеми “Ярослав Мудрий” І. Кочерги). Ілюстрації до твору М. Коцюбинського “Тіні забутих предків”, “Аркан”.

А. Базилевич. Ілюстрації до гумористичних творів (ілюстрації до “Енеїди” І. Котляревського).

Львівська школа графіки. О. Кульчицька, Л. Левицький, С. Карафа-Корбут, М. Ілку, Є. Безніско, І. Остафійчук.

10.3. Мистецтво 70–80-х рр. (1 година)

Станковий живопис. Д. Довбошинський (“Лісова пісня”). Л. Медвідь (“Емігранти”, портрети С. Людкевича, Л. Українки, І. Франка). З. Флінта (портрети Р. Сельського, С. Людкевича). Пейзажі Р. Сельського (“Чорногора”, “Город у Лаврові”). В. Микита (“Весняні турботи”). Ф. Манайло (“Новий хліб”). К. Звіринський (“Сплетіння”).

Графіка. Багатство і різноманітність графічних технік. В. Чабаник (“Леся Українка”). О. Івахненко (ілюстрації до поетичних творів Т. Шевченка). М. Андрійчук (графіто на левкасі “Мої земляки”, “Трударі Поділля”).

Скульптура. Загострене відчуття сучасності у портретних зображеннях. Портретні твори Е. Миська, Г. Кальченко, В. Бородая, Д. Крвавича.

Складні за композицією багатофігурні твори. Скульптори Ю. Синькевич, М. Грицюк.

Ікономалярство. Процес нищення церков та ікон в Україні (1917–1990 рр.). Розвиток ікономалярства в українській Західній діаспорі. Ікономаляри Т. Холодний, С. Гординський, М. Осінчук, Ю. Мокрицький, Ю. Андрусів. Ікони та мозаїки. Х. Дохват. Релігійне малярство Я. Гніздовського.

Сучасна манера написання ікон. О. Мазурик. М. Бідняк.

(Бажано організувати екскурсії до музею або картинної галереї).

10.4. Мистецтво на сучасному етапі (1 година)

Живопис.

Ф. Гуменюк. “Зустріч Виговського під Конотопом”.

І. Марчук. “Кінцева зупинка”.

В. Патик. “Свято козацької слави”.

О. Заливаха. “Пам’яті А. Горської”, “Дерева як люди”.

Д. Стецько. “Бій під Берестечком”, “Максим Березовський”.

М. Мазур. “Доля”, “Осінній пейзаж”, “Праматір”, “Лісничий”, об’ємно-просторова ігрова композиція для дітей в м. Хмельницькому.

Р. Василенко. Ікона “Пресвята Богородиця Покрова”,

М. Стороженко. “Архангели Гавриїл і Михаїл”, купол церкви Миколи Притиска.

Графіка.

Д. Парута (“Княгиня І”). Б. Сорока (“Прибавання до хреста”).

Скульптура.

М. Білик (“Ранок Всесвіту”). Р. Гарбуз (“Данило Галицький”). І. Ковалевич (“Дівчина з кошиком”). М. Мазур (скульптурна композиція на р. Случ у Старокостянтиніві). В. Лупійчук (“Гонта та Залізник”).

Декоративно-прикладне мистецтво.

Народний живопис М. Приймаченко та Л. Миронової. Петриківський розпис М. Тимченко.

Витинанки. Л. Мазур (“Ніч”, “Діброва”, “Куди йдемо?”).
Художнє скло. І. Аполлонов, І. Зарицький, Л. Митяєва, А. Бокотей.
Художня кераміка. Т. Левків.

Самчаківський декоративний розпис. О. Пажимський (Хмельниччина).

Художні вироби зі шкіри. Н. Косарева (Хмельниччина).
(Бажано організувати екскурсію до музею або виставкової зали).

Семестрове оцінювання (1 година)

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учнів на кінець навчального року:

- знати про найдавніші муровані замки і фортеці в Україні;
- мати уявлення про монументальне мистецтво XV–XVII ст.;
- мати поняття про український іконопис XV ст.;
- знати про українську ікону XVI ст. (рєнесанс);
- мати поняття про мистецтво стилю “козацьке бароко” (друга половина XVII – перша половина XVIII ст.);
- мати уявлення про мистецтво доби рококо (остання чверть XVIII ст.);
- мати уявлення про принципи композиційної побудови народної картини із зображенням козака-бандуриста;
- мати поняття про мистецтво класицизму і романтизму в Україні (перша половина XIX ст.);
- знати створені в Україні картини російського живописця В. Тропініна;
- знати творчу спадщину Т. Г. Шевченка – живописця та графіка;
- ознайомитись з окремими творами пейзажистів С. Васильківського та П. Левченка;
- мати поняття про національний модерн в усіх видах образотворчого мистецтва;
- знати твори художників М. Мурашка, О. Новаківського, скульптора О. Архипенка та ін.;
- мати поняття про розвиток народного та професійного декоративно-прикладного мистецтва в Україні, зокрема в регіоні.

Контрольні заходи

1 тематичне оцінювання (протягом I семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

3 тематичних оцінювання (протягом II семестру).

Семестрове оцінювання або публічне представлення творчої роботи (дослідження) для учнів, які мають намір продовжити професійну мистецьку освіту (наприкінці травня).

Рекомендована методична література для учнів

Асєєв Ю. С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980

Асєєв Ю. С. Шедеври світової архітектури. – К., 1982

Афанасьєв В. А., Давидова Є. Д. Українське радянське образотворче мистецтво. – К., 1978

Білецький П. О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть. – К., 1981

Лобановський Б. Б., Говдя П. І. Українське мистецтво другої половини XIX – початку XX ст. – К., 1989

Мозаїки та фрески Софії Київської. – К., 1980

Нельговський Ю. П., Степовик Д. В., Членова Л. Г. Українське мистецтво. – К., 1976

Овсїйчук В. А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. – К., 1985

Овсїйчук В. А. Українське мистецтво другої половини XVI – першої половини XVII ст. – К., 1985

Пасічний А. М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль, 2003

Степовик Д. В. Українське мистецтво першої половини XIX ст. К., 1982

Степовик Д. В. Історія української ікони X–XX ст. К., 1996

Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.). – К., 1992

Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України. К., 2002

Українське мистецтво та архітектура кінця XIX – початку XX ст. К., 2000

БІБЛІОГРАФІЯ

Рекомендована методична література для викладачів

- Жолтовский П. Украинский живопис XVII–XVIII ст. – К., 1978
- История украинской культуры. Т. I, II, III. / НАН України. – К., 2001
- Кривач Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О. Украинское мистецтво. Т. I. – Львів, 2003
- Кривач Д. П., Овсійчук В. А., Черепанова С. О. Украинское мистецтво. Т. II. – Львів, 2004
- Мозолевский Б. Скіфський степ. – К., 1983
- Овсійчук В. Украинское малярство X–XVIII ст. – Львів, 1996
- Овсійчук В. Олеса Новаківський. – Львів, 1998
- Овсійчук В., Кривач Д. Оповідь про ікону. – Львів, 2000
- Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. – К., 2001
- Поділля. Историко-етнографічне дослідження. / Під ред. Артюх Л. та ін. – К., 1994
- Слободянюк П. Культура Хмельниччини. – 1995
- Волков Н. Композиция в живописи. – М., 1977
- Волков Н. Цвет в живописи. – М., 1984
- Даниэль С. Картина классической эпохи. – Л. 1986
- Дмитриева Н. Краткая история искусств. Вып. 1. – М., 1987
- Дмитриева Н. Краткая история искусств. Вып. 2. – М., 1991
- Зингер Л. Очерки теории и истории портрета. – М., 1986
- История искусства зарубежных стран. Первобытнообщество, Древний Восток, Античность. / Под ред. Доброклонского М., Чубовой А. – М., 1979
- История искусства зарубежных стран. Средние века. Возрождение. / Под ред. Нессельштраус Ч. – М., 1982
- История искусства зарубежных стран XVII–XVIII века. / Под ред. Роздольской В. – М., 1979
- Мифы народов мира. Т. I. – М., 1980
- Мифы народов мира. Т. II. – М., 1982
- Модернизм. / Под ред. Ванслова В. и др. – М., 1987
- Популярная художественная энциклопедия. Кн. I, II. / Под ред. В. М. Полевого и др. – М., 1986
- Сарабьянов Д. Стиль модерн. – М., 1989

ДОДАТОК

Методичні рекомендації з вимогами щодо змісту творчих робіт (досліджень) учнів

Протягом четвертого (останнього) року вивчення предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” учні, які виявили високий рівень навчальних досягнень з цього предмета і зорієнтовані на продовження мистецької освіти у вищих навчальних закладах культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації, мають публічно представити власну *творчу роботу* (дослідження).

Для мистецтвознавчого дослідження учень вибирає лише одну пам’ятку (або твір) мистецтва (за вибором) – архітектура, образотворче, декоративно-прикладне або народне мистецтво. Для дослідження бажано підбирати твори архітекторів, художників, народних майстрів регіону.

Дослідницька робота повинна містити елементи самостійного дослідження теми. Учень необхідно добре познайомитися з підбраною для дослідження пам’яткою (або твором мистецтва), опрацювати відповідну літературу і на цій підставі надати самостійну естетичну оцінку мистецькому твору. Обсяг письмової роботи – 5–6 сторінок друкованого тексту.

Вибір теми

У процесі підготовки до написання творчої роботи необхідно чітко визначити її мету та продумати тему. Темі для дослідження може запропонувати викладач або учень вибирає самостійно. Задача викладача – допомогти учню скорегувати свої дії, а саме:

- обрання теми;
- консультація з викладачем;
- визначення дослідницького завдання;
- підбір різноманітної інформації щодо теми дослідження (ознайомлення з навчально-методичною літературою);
- написання творчої роботи.

Написання творчої роботи

На основі підбраної, упорядкованої та осмисленої інформації учень безпосередньо переходить до викладення змісту дослідження.

Слід зазначити, що викладення тексту має бути послідовним, логічним, завершеним і побудованим за такою структурою: вступ, основна частина, висновки, список використаної літератури, додатки.

Зміст *вступу* можна побудувати за таким планом:

1. Актуальність обраної для дослідження теми.
2. Чи мали місце звернення дослідників до цієї теми.
3. Мета дослідження.

Вступ може бути написаний у довільній формі, стисло і обсягом не більше ніж одна сторінка друкованого тексту.

В основній частині творчої роботи (дослідження) учень повинен узагальнити фактологічний матеріал. Якщо в період збору матеріалу головним є накопичення інформації, то під час написання дослідження – її осмислення. У процесі викладу матеріалу бажано цитувати висловлювання авторитетних фахівців із зазначенням їхніх прізвищ і назв робіт.

Зміст *основної частини* (розкриття теми) можна побудувати за таким планом:

1. Коротка характеристика творчості митця.
2. Зміст підбраного для дослідження твору.
3. Аналіз художніх засобів.

Основна частина висвітлюється у довільній формі, її обсяг має бути не більше ніж чотири сторінки друкованого тексту.

Після завершення написання основної частини тексту дослідження необхідно сформулювати *висновки*. Вони повинні містити чітке узагальнення проведеної роботи і відповідність її змісту поставленій меті. Бажано, щоб у висновках були відображені:

- позиція дослідника стосовно досліджуваної теми;
- місце даного твору в творчій спадщині автора;
- місце твору у вітчизняному мистецтві, мистецтві регіону зокрема.

Висновки повинні бути стислими і конкретними. Їх максимальний обсяг – не більше однієї сторінки друкованого тексту.

Після висновків слід подати *список використаної літератури*. Наприкінці творчої роботи (дослідження) можливе включення *додатків*.